

Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Uygulama Rehberi



SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM DESTİNASYONU UYGULAMA REHBERİ

© Her hakkı saklıdır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Nisan 2026.

Bu yayın, kaynağı aynen belirtilmek koşuluyla telif hakkı sahibinin yazılı izni olmadan eğitim amaçlı ve ticari olmayan diğer amaçlarla kullanılabilir ve çoğaltılabilir. Bu yayın satış ve ticari amaçlarla telif hakkı sahibinin izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Adres: Oran Mah., Mustafa Fehmi Gerçeker Sokak, No:12, 06450, Çankaya, Ankara / Türkiye

Tel: 0 (312) 454 11 00

<https://www.undp.org/turkiye>

Yazan: Ferdi Akarsu, UNDP Sürdürülebilir Turizm Uzmanı

Katkı Verenler:

Aslı Çakın Dağlı, UNDP Proje Yöneticisi

Büşra Çelik Çelen, UNDP Proje Sorumlusu

Deniz Şilliler Tapan, UNDP İletişim Uzmanı

Dr. Gökçe Bayrakçeken Tüzel, Akademik Danışman

Doç. Dr. Nur Çelik İlal, Akademik Danışman

Kaynakça Bilgisi: Akarsu, F. 2025. Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Uygulama Rehberi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Ankara.

Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Uygulama Rehberi; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Enerjisa Enerji iş birliğinde yürütülen SENTRUM - Sürdürülebilir Enerji Temelli Turizm Uygulama Merkezi Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu rehberde yer alan ifadeler ve öneriler belirtilen kurumlar açısından bağlayıcı değildir ve bu kurumların kurumsal tercih veya görüşlerini yansıtmaz.

İçindekiler



Sürdürülebilir Turizm Nedir?

<i>Sentrum Hakkında</i>	6
<i>Genel Bilgiler</i>	7
<i>Sürdürülebilirlik</i>	7
<i>Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları</i>	8
<i>Turizm</i>	9
<i>Sürdürülebilir Turizm</i>	10
<i>Kırsal Turizm</i>	11
<i>Sorumlu Turist</i>	12
<i>Sürdürülebilir ve Yeşil Destinasyon Yaklaşımı</i>	13
<i>Sürdürülebilir Turizm için Üçüz Dönüşüm Yaklaşımı</i>	14
<i>Etiketlendirme ve Standart Geliştirme</i>	14
<i>Bir Etiketleme Modeli olarak Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) Nedir?</i>	15
<i>GSTC'nin Türkiye ile İş Birliği</i>	16

İçindekiler



Nasıl Bir Sürdürülebilir Turizm?

Sürdürülebilir Bir Turizm Destinasyonu için Genel Prensipler	17
Stratejik Bakış ve Yaklaşım	17
Varlık Hakları	18
Kapsayıcılık	18
Katılımcılık	19
İş Birlikleri	20
Döngüsel Ekonomi ve Adil Ticaret	21

İçindekiler



Adım Adım Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Oluşturmak

<i>Strateji Geliştirme</i>	23
<i>Plan Yaklaşımı</i>	25
<i>Yönetişim Modeli</i>	26
<i>Kaynak Değer Analizine Dayalı Ürün Geliştirme</i>	26
<i>Sürdürülebilir Altyapı Öğeleri</i>	27
<i>Enerji</i>	27
<i>Su</i>	28
<i>Atık</i>	28
<i>Yapı Stoku</i>	30
<i>Tarım ve Hayvancılık</i>	30
<i>İmar ve Üst Ölçekli Planlar</i>	30
<i>Sürdürülebilir Tedarik Zinciri</i>	30
<i>Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim</i>	31
<i>Yeşil Satın Alma</i>	33
<i>Yeşil Ulaşım</i>	33
<i>Ulusal ve Uluslararası Düzlemde Savunuculuk</i>	34
<i>Tanıtım, Satış ve Pazarlama</i>	34
<i>Eşit Katılım ve Kapsayıcılık</i>	35

İçindekiler



Yeşil ve Sürdürülebilir Destinasyonlar İçin Hızlı Test

<i>Enerji</i>	37
<i>Su</i>	37
<i>Atık</i>	38
<i>Ulaşım ve Erişim</i>	38
<i>Kültürel Miras ve Kültürel Zenginlik</i>	38
<i>Mimari</i>	39
<i>Sürdürülebilir Tedarik Zinciri, Yeşil Satın Alım</i>	39
<i>Peyzaj</i>	40
<i>Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri</i>	40
<i>Biyolojik Zenginlik ve Çeşitlilik</i>	40
<i>Sivil Toplum ve Örgütlülük</i>	41
<i>Yönetişim</i>	41
<i>Hizmet, Davranış ve Tutum</i>	42
<i>Sürdürülebilir Turizm Faaliyet ve Ürünleri</i>	43
<i>Eşit Katılım ve Kapsayıcılık</i>	43
<i>Kaynakça</i>	44

SENTRUM

Hakkında



Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Uygulama Rehberi; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Enerjisa Enerji iş birliğinde yürütülen SENTRUM - Sürdürülebilir Enerji Temelli Turizm Uygulama Merkezi Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

SENTRUM'un temel amacı; doğayla uyumlu, düşük karbon ayak izine sahip ve dört mevsime yayılan bir turizm anlayışını yerleştirmek. Bu model, sadece çevresel sürdürülebilirliği değil; aynı zamanda toplumsal katılımı, yerel üretimi, kadınların ve gençlerin güçlenmesini ve kültürel mirasın korunmasını da merkeze alıyor. Enerji verimli altyapılar, yenilenebilir enerji uygulamaları, yerel mirasa dayalı deneyim turizmi ve topluluk temelli planlama süreçleri, SENTRUM'un uygulama yaklaşımının yapı taşlarını oluşturuyor.

Her bir uygulama merkezi, yalnızca bir fiziksel mekân değil; aynı zamanda bilgi paylaşımının, kapasite geliştirmenin ve ortak üretimin buluşma noktası. Eğitimler, atölyeler ve yerel paydaşlarla geliştirilen etkinlikler sayesinde, destinasyonlarda iklim dostu yaşam biçimlerinin ve bilinçli turizm alışkanlıklarının yaygınlaştırılması hedefleniyor.

SENTRUM, iklim kriziyle mücadeleye duyarlı, sosyal açıdan kapsayıcı ve ekonomik olarak dirençli turizm destinasyonlarının Türkiye genelinde çoğalmasına katkı sağlamayı amaçlarken, örnek bir sürdürülebilir dönüşüm modeli olarak ulusal ve uluslararası düzeyde ilham veriyor.

Detaylı bilgi ve güncel içerikler için:

www.sentrum.com.tr

Sürdürülebilir Turizm Nedir?

Genel Bilgiler

Sürdürülebilirlik



Sürdürülebilirlik kavramı, bugüne kadar birçok farklı şekilde tanımlanmış olsa da, bu kavram ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletler'in Ortak Geleceğimiz Raporu'nda (Brundtland Raporu) bugünkü anlamıyla ele alınmıştır. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan raporda sürdürülebilirlik, "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır. Ekonomik ve sosyal yapı ile çevre etkileşiminin bütüncül bir şekilde değerlendirilerek, bugünkü ve gelecekteki nesillerin, kalkınmanın getirdiği fırsatlardan eşit bir şekilde yararlanmasının sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel

felsefesini oluşturmaktadır. Kavram, günümüze kadar ekonomi, toplum ve çevre olmak üzere üç temel boyut üzerinden ele alınmış; son yıllarda ise, kültürel sürdürülebilirliğin de dördüncü bir boyut olarak ön plana çıktığı gözlemlenmiştir.

Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve hedeflenen nihai sonuçlara ulaşılabilmesi yolunda küresel düzeyde adımların atılması, çağımızın en önemli konuları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'nı tanımlamıştır ve bu amaçların ulusal ve yerel düzeyde hayata geçirilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma İçin KÜRESEL AMAÇLAR



Şekil 1 - Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2015)

Sürdürülebilirlik kavramının hayata geçirilebilmesi ve hedeflenen sonuçlara ulaşılabilmesi için küresel düzeyde adımlar atılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler ve çok uluslu örgütler, sürdürülebilirliğin küresel gündemde sürekli yer alması ve uygulanabilirliğinin sağlanması konusunda kilit bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilirlik sürecinde, iyi uygulamaların yaygınlaştırılması, olumsuz etkilerin önlenmesi, azaltılması ve sürdürülebilirliğin gündemde kalmasını sağlamak için stratejik bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda; yerel ve ulusal yönetimlerin hedef birliği içinde hareket etmesi amacıyla, temel sorunları ve konu başlıklarını kapsayan bir amaçlar seti oluşturulmuştur. Bu süreç, Birleşmiş Milletler'in 2000 yılında başlattığı Binyıl Kalkınma Hedefleri (Millennium Development Goals) ile başlamış; 2012 yılında düzenlenen Rio Konferansı'nda, 2015 yılında süresi dolacak Binyıl Kalkınma Hedefleri sonrası izlenecek stratejiler tartışılmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar) bu konferansın sonucunda temellendirilmiş ve ilk adımları atılmıştır. 25 Eylül 2015 tarihinde New York'ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda bir araya gelen 193 üye ülke, 2030 yılına kadar yoksulluğun sona erdirilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, iklim değişikliği ile mücadele ve eşitsizliklerin azaltılması gibi küresel sorunları ele alan 17 ana amaç üzerinde mutabakata varılmıştır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları olarak belirlenen bu 17 amaç (Şekil 1), 169 hedef ve 231 gösterge, yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve 2030 yılına kadar tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir eylem çağrısı olarak kabul edilmiştir. Birbiriyle ilişkili ve bütünleşik olan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı, bir alandaki eylemin diğer alanlardaki sonuçları etkileyeceğinin ve kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği dengelemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Turizm

Turizm, ekonomik katkılarının ötesinde, kültürel etkileşimi teşvik etme, cazibe alanlarının korunmasını destekleme ve toplumsal değerlerin paylaşılmasını sağlama gibi çeşitli sosyal faydalar sunmaktadır. Turizmin ilk tanımı 1905'te E. Guyar-Freuler tarafından yapılmıştır. Yazdığı bir kitapta Freuler modern turizmi; "Gittikçe artan dinlenme ve hava değişimi ihtiyacı, doğal güzelliklere duyulan zevk, ticaretin ve endüstrinin gelişmesi, ulaştırma araçlarının mükemmelleşmesi ile birlikte, insan topluluklarının çeşitli ilişkiler kurmalarına dayanan, çağımızın önemli bir olayıdır" şeklinde tanımlamıştır. Turizm kavramının kökenini; Latince'de kelime anlamıyla dönme hareketini ifade eden "tornus" sözcüğü oluşturmakta olup İngilizce'deki "touring" ile "tour" kelimeleri de bu sözcükten türemiştir. "Tour" dairesel bir hareketi, bazı şehir, yöre ve ülkelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder. "Touring" ise, zevk için yapılan eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılır. Özetle "tour" hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan kısa veya uzun süreli seyahatleri ifade eder (Eralp, 1983:41). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (BM Turizm) tanımına göre turizm; boş zaman, iş ve diğer amaçlarla en fazla 12 ay süreyle ve geçici olmak kaydıyla, normal yaşam ortamlarının dışında kalan yerlerde seyahat eden ve kalan kişilerin faaliyetlerini kapsar. Çok sayıda tanımı bulunan turizm gerek istihdam gerekse ekonomik hacim açısından küresel ölçekte önemli aktörleri barındıran ana sektörler arasında yer alır.

BM Turizm tarafından yayımlanan Dünya Turizm Barometresi'ne göre 2024 yılında dünya genelinde yaklaşık 1,4 milyar turist sayısına ulaşılmıştır ve bu sayının 2030 yılında 1,8 milyarın üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir. Turizm sektörü, küresel ekonominin büyük bir kısmını şekillendiren ve ülkelerin artan dış ticaret hacimleri ile ihtiyaç duydukları döviz girdilerini sağlamada kritik bir rol oynayan önemli bir sektördür. Turizm aracılığıyla ülkelere her yıl değişen miktarlarda döviz girişi olmaktadır. International Tourism Highlights (2024) raporuna göre; 2023 yılı itibarıyla, turizm sektörü

doğrudan gayri safi yurtiçi hasıla üzerinden ölçüldüğünde **3,4 trilyon ABD Doları** ekonomik katkı sağlamıştır ve bu, dünya GSYİH'sinin %3'üne denk gelmektedir. Ayrıca, dünya çapında turizm destinasyonları, **1,5 trilyon ABD Doları** tutarında uluslararası turizm geliri elde etmiştir. 2023'te **1,8 trilyon ABD Doları** tutarında ihracat geliriyle, uluslararası turizm, dünya hizmet ticaretinin **%23'ünü** ve tüm mal ve hizmet ihracatının %6'sını oluşturmuştur. Bu veriler, turizmin ekonomik katkısını ve küresel ticaret içerisindeki önemli yerini daha da pekiştirmektedir.

Turizm sektörü bir ihracat kategorisi olarak, otomotiv ürünlerinden (4.), gıda ürünlerinden (3.) kimyasallardan (2.) ve yakıtlardan (1.) sonra dünyanın beşinci en büyük ihracat kategorisi olmuştur. 2019 yılında, koronavirüs pandemisinden önce ise turizm, ihracat sıralamasında **üçüncü sırada** yer almaktaydı. Bu, turizmin ülkelerin ihracat gelirlerine yaptığı önemli katkıyı ve küresel ekonomiye sağladığı değeri gözler önüne sermektedir.

Turizm, ekonomik anlamda büyük bir önem taşımakla birlikte, sosyo-kültürel açıdan da derin bir değer barındırmaktadır. Toplumun her kesimini etkileyen bu dinamik sektör, bireylerin dinlenme, sağlık ve keşif gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarının yanı sıra, farklı kültürler ve yaşam tarzlarıyla tanışmalarına imkân sunar. Bu yönüyle turizm, toplumlar ve kültürler arasındaki ön yargıları azaltarak, karşılıklı anlayışı geliştiren ve küresel barışı destekleyen kritik bir role sahiptir.

Ancak turizm, küresel ölçekte önemli sorunlar da yaratabilmektedir. Doğal ve kültürel değerler üzerine inşa edilen turizm faaliyetleri, artan turist sayısı ve bu değerlerin sınırlı ya da kapasitesini aşan kullanımı nedeniyle cazibe unsurlarını tehdit eder hale gelmiştir. Bu bağlamda, cazibe değerlerinin yanı sıra çevresindeki doğal ve kültürel yapının korunmasını hedefleyen sürdürülebilir turizm uygulamaları, giderek daha fazla önem kazanan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm sektörün ihtiyaç duyduğu maddi ve beşerî kaynaklar ile sektörün ürettiği değerlerin sürdürülmesini hedefleyen felsefi bir yaklaşımdır. Sürdürülebilir turizm kavramı alternatif turizm, toplum temelli turizm, ekoturizm, etik turizm, yeşil turizm ve sorumlu turizm gibi turizm türlerinin tümünü kapsamaktadır. 1992 Rio Konferansı ile gündeme gelen "sürdürülebilir kalkınma" kavramı, tüm sektörlerin kendi iş kollarının faaliyetlerini "sürdürülebilir" bir şekilde gerçekleştirmesi gereğini ortaya koymaktadır. Turizm endüstrisinin potansiyel ve mevcut tehlikeleri konusunda büyüyen tartışma, çevresel bakımdan duyarlı bir turizm yaklaşımının araştırılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Turizm sürdürülebilir kalkınma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğinden, bu anlayışa paralel olarak sürdürülebilir turizm kavramı geliştirilmiştir. Çoğunlukla yanlış biçimde sadece kırsal turizm ve ekoturizm gibi kavramlarla özdeşleştirilmesine rağmen sürdürülebilir turizm, her türlü turizm çeşidinde uygulanabilecek bir turizm yaklaşımıdır. Dolayısıyla, ekoturizm, kırsal turizm, toplum temelli turizm, kamp turizmi gibi alternatif turizm türleri ve deniz-kum-güneş odaklı kitle turizmi kapsamında, uygun stratejiler benimsendiği takdirde sürdürülebilirlik sağlanabilir ve bu bağlamda sürdürülebilir turizm uygulamaları hayata geçirilebilir. Ancak, kitle turizmi söz konusu olduğunda, sürdürülebilirlik prensiplerine uygun hareket edilmeden bu etiketi kullanmaya yönelik yanıltıcı uygulamaların önüne geçilmesi, kavramın anlamını ve etkisini koruması açısından kritik öneme sahiptir. Turizm, sürdürülebilir kalkınmanın temel itici güçlerinden biridir. Bu bağlamda BM Turizm sürdürülebilir turizmi; "mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak hesaba katan; ziyaretçilerin, sektörün, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan turizm" olarak tanımlamaktadır. BM Turizm Örgütü'ne göre turizmdeki büyüme, hizmet kalitesi, doğal kaynaklar ve kültürel öğelerin sürdürülebilirliğini hedefleyen bu kavram;

- Çevresel kaynakları optimal düzeyde sürdürülebilir biçimde kullanan, ekolojik süreçlere uyumlu, doğal mirası ve biyolojik çeşitliliği korumaya katkı sağlayan,
- Yöre halkının sosyo-kültürel yapısına saygılı, onların yaşam tarzını, kültürel mirasını ve geleneksel değerlerini koruyan,
- Uygulanabilir, uzun vadeli ekonomik planlara dayalı, sosyo-ekonomik gelirleri tüm paydaşlara adil bir biçimde dağıtan bir turizm modeline vurgu yapmaktadır.

Sürdürülebilir turizm, çevresel ve kültürel koruma konusunda artan farkındalık sayesinde hızlı bir büyüme göstermektedir. 2024-2034 arasında yıllık %23,8'lik bir büyüme oranıyla 12,8 trilyon dolarlık bir pazara ulaşması beklenmektedir. Kitle turizmi ise pandemi sonrası toparlanmış, ancak büyüme daha sınırlı olmuştur. 2023'te uluslararası turist sayısı %34 artsa da, 2024'te yalnızca %2'lik bir artış öngörülmektedir.

(Fitch Solutions, 2024 ve BM Turizm, 2024)

Sürdürülebilir turizm genel olarak tüm turizm sektörü için hedeflenen bir amaç olsa da kitle turizmi dışında kalan kırsal turizm, agroturizm, kültür turizmi, deneyim turizmi ya da ekoturizm ve benzeri turizm çeşitleri için bir ön koşul niteliği taşımaktadır.

Kırsal Turizm

Sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilen kırsal turizm, ziyaretçinin deneyimine odaklanan, tarım, olta balıkçılığı, gibi genellikle doğaya dayalı faaliyetleri kapsayan, kırsal yaşam tarzını deneyimlemeyi, kırsal kültürü tanımayı, gezi gibi çeşitli faaliyetleri içeren geniş bir ürün yelpazesine sahip bir turizm etkinliği türüdür. Avrupa Birliği tarafından yapılan çalışmalarda kırsal turizm; **“tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan ziyaretçilere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü”** olarak tanımlanmaktadır. Soykan'a (2000) göre kırsal turizm; kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşime gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür. Kırsal turizmde hizmet sağlayanlar, ziyaretçilerle doğrudan iletişim halinde olup ziyaretçilerin ziyaret edilen yerdeki atmosferi ve kırsal ürünleri en iyi şekilde deneyimlemelerini mümkün kılarlar.

Düşük nüfus yoğunluğunun ön plana çıktığı kırsal alanlardaki turizm faaliyetlerini kapsayan, doğa ve çevre değerlerine ek olarak yerel kültürle tanışmak isteyen bir tüketici kitlesi bulunan kırsal turizm, çoğunlukla çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarımsal turizm, agro turizm, ekoturizm gibi farklı isimlerle de ifade edilmektedir. Bu turizm türlerinin yanı sıra kuş gözlemciliği, dağcılık, orienteering, kampçılık kırsal alanlarda uygulanabilecek turizm türlerindedir.

Kırsal turizm sektörünün büyüme oranına bakıldığında, son yıllarda yıllık %7-8 oranında büyüme göstermektedir. Pandemi sonrası dönemde doğal ve az yoğunluklu destinasyonlara olan ilginin artması bu büyümeyi hızlandırmıştır. BM Turizm verilerine göre, kırsal turizm küresel turizm gelirlerinin yaklaşık %30'unu oluşturarak her yıl daha da artan bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Türkiye özelinde, kırsal turizm sektörü 2020-2023 yılları arasında yıllık %12-15 oranında büyüme kaydetmiş ve 2023 yılında 10 milyar TL ekonomik katkı yaratmıştır. TÜİK verilerine göre, bu sektör aynı zamanda doğrudan ve dolaylı istihdam yaratmaktadır (GII Research).

Tanımı konusunda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte kırsal turizm çerçevesi içinde yerel halkın ve kurumların öncelikli faydalanıcı olması; tarım ve hayvancılıkla elde edilen turizm cazibe değerlerinin üretim biçiminin, yapısının ve çeşitlerinin korunması; ve doğal, kültürel değerlerin korunması gibi prensipleri içeren ortak hedefler bulunmaktadır. Bir turizm uygulamasının kırsalda gerçekleşiyor olması onun kırsal turizm olarak adlandırılması için yeterli değildir. Kırsal turizmin göstergesi yalnızca faaliyetin gerçekleştiği yer değil; gerçekleşme biçimidir. Zira kırsal turizm doğal kaynakların sürdürülebilir bir biçimde kullanılmasına ve yerel toplumun katılımına öncelik verilen faaliyetleri içermektedir.

Sorumlu Turist

Sürdürülebilir turizmin, doğal ve kültürel değerleri koruyarak ekonomik getiri elde etmeye yönelik anlayışı, kendi içerisinde bir turist profili oluşturması açısından da büyük önem taşımaktadır. Sorumlu turist denildiğinde, doğaya zarar vermeyen, enerji tasarrufu sağlayan ve çevre dostu ulaşım yöntemlerini tercih eden bir profil ile karşılaşmaktadır. Aynı zamanda bu turistler, konaklayacakları yerlerin çevre dostu uygulamalara sahip olmasına özen gösterir ve sürdürülebilirlik sertifikalı otel ve tesisleri tercih ederler. Bu profil, ziyaret ettikleri destinasyonlarda bölge halkıyla etkileşim içinde olmayı tercih eder, kültürel zenginliklere saygı gösterir ve yerel ekonomiyi destekleyecek alışveriş ve hizmetleri seçer. Sürdürülebilir ürün ve hizmetleri tercih eden bu turistler, yerel çiftliklerden gelen ürünleri tüketir ve yerel zanaatkarların el emeği ürünlerine öncelik verirler. Böylece hem doğayı koruyan hem de toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir seyahat tarzı benimserler.

Ayrıca, sorumlu turistler atık üretimini minimumda tutmaya ve çevreyi kirletmemeye özen gösterirler. Koruma altındaki alanlarda dikkatli davranarak, biyolojik ve kültürel çeşitliliği koruma çabalarına da aktif olarak katkıda bulunurlar.

Sorumlu turistlerin ziyaret ettikleri destinasyonlara en önemli katkıları, ilgili destinasyonların yeşil altyapısını ve genel olarak sürdürülebilirlik kapasitesini artırmalarıdır. Bu anlamda, yeşil destinasyonlar sorumlu turistleri, sorumlu turistler de yeşil destinasyonları yaratarak sürdürülebilirliğin en önemli ve olumlu döngülerinden birini oluştururlar. Dolayısıyla **sorumlu turist, doğaya ve insana saygı duyan, sadece kendi çıkarlarını değil, toplumun çıkarlarını da gözeten turisttir.**

Son yıllarda, sorumluluk bilinciyle hareket edilmeyen ve sürdürülebilir bir yaklaşımla planlanmayan turizm destinasyonlarının çöküşüne yönelik örnekler artıyor.

Bunlardan biri de Tayland'ın Koh Phi Phi Adası. Yılda 35 milyon yabancı turist çeken Tayland'ın en gözde bölgesi olan adanın Maya Plajı, doğanın ve özellikle deniz altı ekolojisinin zarar görmesi nedeniyle

hükümet tarafından süresiz olarak turizme kapatıldı. Taşıma kapasitesinin üzerinde kalabalık, kirlilik ve çöpler dünyaca ünlü koyun zarar görmesine neden oldu ve ekosistemin kendini yenileyebilmesi için tamamen kapatılmasıyla sonuçlandı. Bu örnekler, sorumlu turistlerin artmasının destinasyonların geleceği için büyük önem taşıdığını ortaya koyuyor.

(Dodds ve Holmes, 2009)

"Etrafınızdaki dünyayı etkilemeden tek bir günü bile geçiremezsiniz. Yaptığınız şey bir fark yaratır ve ne tür bir fark yaratmak istediğinize karar vermelisiniz. Gezginlerin yaptıkları etkileri anlamaları ve seyahat ederken olumlu katkıda bulunabilecekleri yolları keşfetmeleri önemlidir."

Dr. Jane Goodall, Jane Goodall Enstitüsü Kurucusu ve Birleşmiş Milletler Barış Elçisi

Sürdürülebilir ve Yeşil Destinasyon Yaklaşımı

Destinasyonlar, belirli bir coğrafi alan içinde yer alan ve turistik cazibesi olan mekanlar sunan, turistlere çekici ürün ve hizmetler aracılığıyla bir deneyim yaşatabilen yerlerdir (Szabo, 2015). BM Turizm Örgütü (2007) ise destinasyonu, hizmetler, ürünler ve cazibe merkezlerinin karışımından oluşan, fiziksel ve idari sınırlarla belirlenmiş alanlar olarak tanımlamaktadır.

Yeşil destinasyon, çevre dostu uygulamalarla şekillenen ve sürdürülebilir turizm anlayışını benimseyen, turistlere doğayla uyumlu deneyimler sunan destinasyonlar olarak tanımlanabilir. Bu destinasyonlar, çevresel etkileri minimize etmek, doğal kaynakları korumak ve yerel toplulukları desteklemek amacıyla çeşitli yeşil uygulamalara odaklanır. Yeşil destinasyonlar, sürdürülebilirlik ilkesini benimseyerek, turistik cazibe merkezleri, ürünler ve hizmetlerin yanı sıra çevresel ve toplumsal faydayı ön planda tutan mekanlardır.

Yeşil destinasyonlar, geleneksel turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerin en aza indiren ve yerel halkın kültürel bütünlüğünü artıran olanaklar sunan çevre dostu bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Yeşil destinasyon tarihsel olarak destinasyonun kültürel ya da ekonomik kapsamı dışında doğrudan çevre dostu ve iyi turizm faaliyetleri kapsamında gerçekleşen seyahatleri içerip günümüzde ise sürdürülebilir turizm ilkelerini kapsayacak şekilde genişleyen bir kavram olarak kullanılmaktadır. Yer yer ekoturizm uygulama alanlarıyla karıştırılan yeşil destinasyon kavramı, birbirlerinin tam karşılığı olmasalar da birbirlerini güçlendiren iki kavram olarak ele alınmaktadır. Yeşil destinasyon kavramı yapısal olarak üç farklı temelden güç alır; doğal çevre, toplum/insan çevresi ve güvenilirlik.

Sürdürülebilir turizm ve yeşil destinasyon anlayışının temelinde yer alan toplum ve çevre meseleleri, kadınların toplum içindeki rolü ve kadın-erkek ilişkileriyle de doğrudan bağlantılıdır. Araştırmalar, kadınların, yeşil destinasyonların toplumsal dönüşümüne ve ekonomik canlanmasına önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Tarımsal ve hayvansal ürün ve üretim dokusu, geleneksel üretim biçimleri, yöresel ritüeller gibi konularda kadınların emek kullanım biçimleri ve bilgi aktarım

alışkanlıkları önemli bir kaynak oluşturur. Eşit katılım ve kapsayıcılığı hesaba katan bir yaklaşım geliştirmek, kadınların ve erkeklerin yarattığı katkının görünür olması; ortaya çıkan faydalardan eşit biçimde yararlanmaları; sürdürülebilir yeşil turizm anlayışının hayata geçirilmesinde herkesin sorumluluk alması açılarından önem taşır.

Yeşil destinasyonların başarısı yönetim, pazarlama, satın alma, ürün geliştirme, lojistik, ulaşım ve tedarik zinciri gibi alanlarda sürdürülebilirlik ilkelerinin hayata geçirilmesi ile sağlanır. Yani, bu destinasyonların çevreye duyarlı ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, doğru şekilde pazarlanması ve tedarik edilen ürünlerin sürdürülebilir kaynaklardan temin edilmesi gerekir. Ayrıca, ulaşım ve lojistik süreçlerinin çevre dostu yöntemlerle yapılması, tüm bu unsurların bir arada ve uyumlu bir şekilde sürdürülebilirlik doğrultusunda işletilmesi gerekmektedir.

Yeşil destinasyon markalaşması ile ilgili önemli nokta ise; markanın bünyesinde bulunan çevresel, ekonomik ve sosyal sermayeye karşı olan tutumudur; tüm bunların teşvik edilmesi ve tüketilmesi arasındaki çizginin korunmasına önem verilmektedir (Insch, 2011). Yeşil destinasyon stratejileri benimsemek için farklı motivasyonlar olabilir, ancak genel olarak çevresel baskılara uyum sağlama, rekabet avantajı kazanma, kurumsal imajı güçlendirme ve ürün değerini artırma gibi faktörler daha ön planda yer alır. Destinasyonlar, çevre dostu uygulamaları benimseyerek hem doğal kaynakları korur hem de sürdürülebilir turizme olan talebi karşılayarak rekabetçi bir avantaj elde edebilirler. Ayrıca, çevreye duyarlı bir imaj, turistler ve diğer paydaşlar açısından olumlu bir algı yaratır ve bu da ürünlerinin değerini artırır. Bu stratejiler, destinasyonların uzun vadede daha sürdürülebilir ve başarılı olmasına yardımcı olur.

Yeşil destinasyonlar, çevresel sürdürülebilirlik ve yerel kalkınmayı destekleyerek hem doğal kaynakların korunmasına yardımcı olur hem de turistlere daha bilinçli ve sorumlu bir tatil deneyimi sunar. Bu tür destinasyonlar, çevreye duyarlı turizm uygulamalarıyla turistlerin doğayla uyumlu bir deneyim yaşamasını sağlarken, yerel halkın refahını da artırmaya katkı sağlar.

Sürdürülebilir Turizm İçin Üçüz Dönüşüm Yaklaşımı

Sürdürülebilirlik, ancak bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında ulaşılabildiğimiz bir yaklaşımdır. Küresel aktörler, sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla genellikle öncelikli konulara odaklanarak bu hedefe yönelik stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. Son yıllarda dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm gibi kavramlar sıkça gündeme gelmiş olup, bu iki dönüşümün bir arada kullanıldığı "ikiz dönüşüm" kavramı ortaya çıkmıştır. Ancak, turizmde sürdürülebilirliği sağlamak için daha kapsamlı bir bakış açısına ihtiyaç duyulmakta ve burada "üçüz dönüşüm" devreye girmektedir. Şöyle ki üçüz dönüşüm, kültür ve insan faktörünü de dijital ve yeşil dönüşümle birleştirerek sürdürülebilirliği sağlamak için gereken bütünsel yaklaşımı ifade etmektedir. Bu dönüşüm, sadece çevresel ve dijital faktörlere değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlere de odaklanarak "turizmde sürdürülebilir kalkınmayı" mümkün kılmayı hedeflemektedir.

Turizmde etiketlendirme ve standart geliştirme, sürdürülebilir turizmi teşvik etmek amacıyla önemli araçlardır. Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC), bu sürecin merkezinde yer alarak destinasyonlar ve işletmeler için çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik standartlarını belirler. Üçüz dönüşüm kavramına entegre edildiğinde, GSTC'nin etiketlendirme ve standart geliştirme çalışmaları, yalnızca dijital ve yeşil dönüşümü değil, aynı zamanda kültürel ve insan faktörlerini de dikkate alır. Bu sayede, turizmde sürdürülebilirlik sağlanırken, dijitalleşme, çevre dostu uygulamalar ve kültürel değerlerin korunması bir arada ele alınır. GSTC standartları, bu dönüşüm sürecini destekleyerek, turizm destinasyonlarının çevreye duyarlı, dijital açıdan güçlü ve toplumsal açıdan adil bir şekilde gelişmesini sağlar.

Etiketlendirme ve Standart Geliştirme

Sürdürülebilir turizm destinasyonlarının sürdürülebilirlik hedefine ulaşabilme yolunda en önemli araçları arasında etiketlendirme ve standart geliştirme sistemleri yer almaktadır. Kalitenin de korunabilmesi ve geliştirilmesi yönünde önemli bir etkisi olan etiketlendirme ve standart geliştirme konuları, sürdürülebilir turizm destinasyonun etkin yönetilmesine imkân sağlayacak izleme sistemi için de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda destinasyonun da imkân ve kabiliyetleri göz önünde bulundurularak

destinasyona özgü standartların oluşturulması ve uluslararası düzeyde kabul gören standart ve etiket sistemlerine akreditasyon önemle değerlendirilmelidir.

Etiketlendirme ve standart geliştirme turizm ürünü ve üretim metotlarında hizmet ve çevresel süreçteki olumsuz etkilerin azaltılması ve aynı zamanda turizm bölgelerindeki çevre kalitesinin iyileştirilmesine yönelik etkin bir araçtır.

Bir Etiketleme Modeli olarak Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) Nedir?

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC), küresel ölçekte sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş bir organizasyondur. GSTC; Rainforest Alliance, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Vakfı (BM Vakfı) ve BM Turizm tarafından başlatılan, 2007 yılında yapılan ve 32 ortaktan oluşan bir koalisyon olarak "Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Ortaklığı" yapısıyla kurulan çok bileşenli bir yapıdır. Sürdürülebilir turizm uygulamalarının daha fazla anlaşılmasını ve evrensel sürdürülebilir turizm ilkelerinin benimsenmesini teşvik etmek ana amaçlarıyla faaliyet gösteren Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Ortaklığı, küresel olarak kabul görmüş kriterin geliştirilmesi yoluyla ortaklık kurma ve sürdürülebilir turizm için ortak bir dili standartlaştırma yolunda öncü ve önemli adımlar atarak faaliyetlerine devam etmektedir.

GSTC Ortaklığı'nın diğer üyeleri arasında, American Hotel & Lodging Association (AH&LA), American Society of Travel Acents (ASTA), Caribbean Alliance for Sustainable Tourism (CAST), Choice Hotels, Conde Nast Traveler, Conservation International (CI), ECOTRANS, Expedia, Inc., Federation of Tour Operators (FTO), HM Design, Hyatt Hotels and Resorts, Instituto do Hospitalidade, International Hotel & Restaurant Association (IH&RA), International Council on International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), International Union for the Conservation of Nature (IUCN), Kenya Ecotourism Society, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Sekreterliği (SCBD), Solimar International, Sustainable Travel International (STI), Tourism Concern, Travelocity/Sabre ve VISIT yer almaktadır. Turizm

sektöründe sürdürülebilirlik standartlarının belirlenmesi ve uygulanmasını sağlamak için çalışan GSTC'nin standartları, turizmde sürdürülebilir uygulamaların yaygınlaşmasına katkı sağlayarak, turizm faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerindeki etkisini en aza indirmeyi hedeflemektedir.

GSTC, sürdürülebilir turizm uygulamalarının denetlenmesi ve sertifikalandırılması sürecinde de rol oynar. Bağımsız denetim kuruluşları, GSTC tarafından belirlenen kriterler doğrultusunda turizm işletmelerini ve destinasyonları değerlendirir ve uygun bulunanlara GSTC onaylı sertifikalar verir. Bu süreç, turizm sektörünün daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına ve küresel çapta sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlar.

GSTC Kriterleri, herhangi bir turizm yönetimi organizasyonunun kendi uygulamaları esnasında amaç edinmesi gereken asgari taahhütlerdir. Destinasyonlar, sürdürülebilir turizm tanımını karşılamak için dört temel hedefi içeren disiplinler arası, bütünsel ve bütünleştirici bir yaklaşımı benimsemelidir: (i) Sürdürülebilir destinasyon yönetimi gösterir, (ii) Ev sahibi topluluk için sosyal ve ekonomik faydaları en üst düzeye çıkarır ve olumsuz etkileri en aza indirir, (iii) Topluluklara, ziyaretçilere ve kültürel mirasa yönelik faydaları en üst düzeye çıkarır ve etkileri en aza indirir, (iv) Çevreye olan faydasını en üst düzeye çıkarır ve olumsuz etkileri en aza indirir. GSTC Kriterleri her tipte ve ölçekteki destinasyonlarda kullanıma yönelik tasarlanmıştır. GSTC Kriterleri Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi tarafından idare edilmektedir.

GSTC'nin Türkiye ile İş Birliği

Türkiye, 2022 yılında Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) ile iş birliği yaparak "sürdürülebilir turizm yol haritası"nı oluşturmuş ve Sürdürülebilir Turizm Programını yürürlüğe sokmuştur. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA)'nın, GSTC ile iş birliği sonucunda, Türkiye, turizm sektöründe küresel sürdürülebilirlik uygulamalarına hız kazandırmayı planlamaktadır. 2030 yılına kadar tamamlanması planlanan programın ilk aşaması 2023, ikinci aşaması ise 2025 yılına kadar kademeli olarak hayata geçirilecektir. Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı Kriterleri (TR-I), turizm sektörünün sürdürülebilir büyümesini sağlamak ve tüm paydaşların iş birliğiyle ortak bir anlayış oluşturmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu çerçevede GSTC kriterlerinin tamamı, değiştirilmeksizin TR-I tarafından benimsenmiştir. TR-I, özellikle konaklama tesisleri ve tur operatörleri için hazırlanmış olup, küresel olarak kabul görmüş sürdürülebilir turizm kriterlerini, Türkiye'nin sosyal ve kültürel özelliklerine uyumlu şekilde bir araya getirmektedir. TGA ve GSTC iş birliği ile yayımlanan Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı¹ 3 aşamadan oluşmaktadır.

1. Aşama Belgesi (Sürdürülebilir Turizm Sertifikası):

Belirlenmiş 14 kriter bulunmaktadır. 2023 Yılı sonuna kadar Türkiye'de bulunan tüm konaklama tesisleri asgari olarak 1. Aşamada belirlenen 14 kriteri sağlamak zorundadır. Bu 14 kriter sürdürülebilir yönetim sistemi, yasal uyum, raporlama ve iletişim, personel katılımı, müşteri deneyimi, herkes için erişim, yerel/bölgesel satın alma, kültür ve mirasın korunması, çevreye duyarlı satın alma, verimli satın alma, enerji tasarrufu, su tasarrufu ve atık su ile katı sudan oluşmaktadır.

2. Aşama Belgesi (Sürdürülebilir Turizm Sertifikası):

Belirlenmiş 29 kriter bulunmaktadır. Bu kriterler ise sürdürülebilir uygulamalar ve materyaller, destinasyonun katılımı, yerel halkın/bölge halkının desteklenmesi, yerel/bölgesel istihdam, fırsat eşitliği, iyi saygın çalışma, yerel/bölgesel geçim kaynakları, kültürel mirasın korunması, sera gazı emisyonları, taşımacılık, zararlı maddeler, kirliliğin en aza indirilmesi, biyoçeşitliliğin korunması, doğal alanlara ziyaretler, yaban hayatı etkileşimleridir.

3. Aşama Belgesi (GSTC Sertifikası):

Belirlenmiş 42 kriter bulunmaktadır ve 2. Aşamada belirlenen kriterleri sağlamak zorunludur. Bu kriterler ise doğru tanıtım, uyum, etki ve bütünlük, karadaki su ve mülkiyet hakları, bilgi ve yorumlama, yerel/bölgesel girişimler, istismar ve taciz, topluma hizmet faaliyetleri, kültürel etkileşimler, eserler, istilacı türler, hayvan sağlığı ve refahı ve yaban hayatı avcılığı ve ticaretidir.

Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı (TR-I), sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması adına büyük bir öneme sahiptir. Bu program, konaklama tesisleri ve tur operatörlerinin, küresel kabul görmüş sürdürülebilir turizm kriterlerine uyum sağlamasına katkıda bulunarak, sektörde çevresel, sosyal ve kültürel açıdan daha sorumlu bir turizm anlayışının benimsenmesini teşvik etmektedir. Programın 3 aşamalı yapısı, her aşama için belirlenen kriterlerle, sürdürülebilirlik hedeflerinin sistematik bir şekilde uygulanmasına olanak tanımaktadır.

Birinci aşama, Türkiye'deki tüm konaklama tesislerinin en temel sürdürülebilirlik kriterlerini sağlamasını hedefler. Bu, çevresel yönetim, yasal uyum, verimli kaynak kullanımı gibi temel alanlarda iyileştirmelere yol açacaktır. İkinci aşama ise daha kapsamlı bir yaklaşım sunar ve yerel halkın desteklenmesi, kültürel mirasın korunması gibi daha derin sürdürülebilir uygulamaları içerir. Üçüncü aşama, en yüksek sürdürülebilirlik standartlarını belirler ve uluslararası geçerliliği olan GSTC sertifikası ile tanınan bir sistem sunar.

Bu aşamalar, sürdürülebilir turizm uygulamalarının yalnızca çevresel değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik yönlerini de kapsar. Bu süreç de üçüz dönüşüme vurgu yapmaktadır. Yerel halkın istihdamı, kültürel mirasın korunması, biyoçeşitliliğin sağlanması ve çevresel etkilerin azaltılması gibi faktörler, sürdürülebilir turizmin temel taşlarını oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu tür bir programı hayata geçirmesi, sadece ulusal düzeyde değil, küresel turizm endüstrisinde de önemli bir model oluşturarak, çevresel ve toplumsal sorumlulukların artırılmasına katkıda bulunacaktır.

¹Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı El Kitabı için bakınız: [https://cdn.tga.net.tr/tga-prod/document_pool/2023/11/9/Surdurulebilir-Turizm-Programi-1.-Asama-El-Kitabi_\(1\)-81f9bd04-4dbb-44c4-9672-028bcb32b1a9.pdf](https://cdn.tga.net.tr/tga-prod/document_pool/2023/11/9/Surdurulebilir-Turizm-Programi-1.-Asama-El-Kitabi_(1)-81f9bd04-4dbb-44c4-9672-028bcb32b1a9.pdf)

Nasıl Bir Sürdürülebilir Turizm?

Sürdürülebilir Bir Turizm Destinasyonu için Genel Prensipler

Stratejik Bakış ve Yaklaşım



Turizm destinasyonlarının sürdürülebilirlik hedeflerine uyum sağlayacak şekilde dönüştürülmesi ve geliştirilmesi, bütüncül bir yaklaşımı gerektirir. Bu bağlamda uygulamaya yönelik adımlara geçmeden önce stratejik bir süreç planlaması önem taşır. Bu planlamanın ilk adımı sektörel, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde mevcut stratejileri analiz etmek ve rekabet profilini ortaya koyduktan sonra kısa, orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirmektir. Bu strateji ortaya konulduktan sonra stratejiyi hayata geçirebilmeye olanak sağlayan ve faaliyet düzeyinde yönlendirmeleri kapsayan planlamaların yapılması önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci, stratejik planlama ile benzer temel prensiplere dayanır. Stratejik planlama, bir kuruluşun mevcut durumu ile ulaşmak istediği hedefler arasındaki yolu belirlerken, sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci de bir bölgenin mevcut turizm altyapısını ve çevresel durumunu, sosyal yapısını göz önünde bulundurarak, uzun vadede sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşmayı amaçlar.

Stratejik planlama temel alınarak, sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci geleceğe dönük bir

Turizm destinasyonlarının sürdürülebilirlik hedeflerine uyum sağlayacak şekilde dönüştürülmesi ve geliştirilmesi, bütüncül bir yaklaşımı gerektirir. Bu bağlamda uygulamaya yönelik adımlara geçmeden önce stratejik bir süreç planlaması önem taşır. Bu planlamanın ilk adımı sektörel, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde mevcut stratejileri analiz etmek ve rekabet profilini ortaya koyduktan sonra kısa, orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirmektir. Bu strateji ortaya konulduktan sonra stratejiyi hayata geçirebilmeye olanak sağlayan ve faaliyet düzeyinde yönlendirmeleri kapsayan planlamaların yapılması önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci, stratejik planlama ile benzer temel prensiplere dayanır. Stratejik planlama, bir kuruluşun mevcut durumu ile ulaşmak istediği hedefler arasındaki yolu belirlerken, sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci de bir bölgenin mevcut turizm altyapısını ve çevresel durumunu, sosyal yapısını göz önünde bulundurarak, uzun vadede sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşmayı amaçlar.

Stratejik planlama temel alınarak, sürdürülebilir destinasyon oluşturma süreci geleceğe dönük bir

Varlık Hakları

Doğal ve kültürel varlıklar üzerindeki geri dönüşü olmayan baskılar ve iklim değişikliğinin etkileri sürdürülebilir turizm destinasyonu geliştirmeye yönelik ihtiyacı artırmaktadır. Bu olumsuz gelişmelerin kaynağında turizm de dahil olmak üzere tüm ekonomik, kültürel ve toplumsal faaliyetlerin varlık haklarını gerektiği kadar önemsememesi ve ihlal etmesi yer alır. Turizm gibi doğal ve kültürel

varlıkları kaynak değer olarak kullanan iş kollarının varlık haklarını tanıması ve bu yönde sektörel faaliyetler göstermesi sürdürülebilir destinasyon olma yolunda olmazsa olmaz konular arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir destinasyon oluşturma bağlamında turizmin kaynağını oluşturan doğal, toplumsal ve kültürel varlıkların ve haklarının tanınması ve korunması büyük önem taşımaktadır.

Kapsayıcılık

Kapsayıcılık, bireylerin yeteneklerinden, engel durumlarından, yaşlarından veya sağlık ihtiyaçlarından bağımsız olarak, topluluklarında saygı görmeleri, sosyal, kültürel ve eğlence faaliyetlerine katılabilmeleri, tüm potansiyellerini kullanabilecekleri bir kariyere sahip olmaları ve eğitim hayatlarında akranlarıyla birlikte eğitim alıp tamamlayabilmeleri anlamına gelir. Bu, herkesin toplumda değerli bir birey olarak kabul edilmesi ve eşit fırsatlarla tüm etkinliklere katılabilmesi gerektiği bir anlayışı ifade eder (Ezenel ve Yaşal Sarı, 2023). Kapsayıcılığın, sürdürülebilir destinasyon olma yolunda anahtar bir faktör olmasının nedeni, toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan dengeli bir kalkınma sağlamak ve tüm paydaşların turizm faaliyetlerinden eşit bir şekilde faydalanmasını temin etmektir.

Turizm sektörü tüm turist topluluklarını turizm değer zincirine dahil ederek, turizm ürünlerini güçlendirmekte ve ekonomik etkiyi arttırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda BM Turizm Örgütü tarafından 2018'de yayınlanan Kapsayıcı Turizm Destinasyonları ile ilgili Küresel Rapor'da daha fazla destinasyona eşit olanaklarla katılım yaratmak ve ekonomik geliri artırmak amacıyla kapsayıcı bir sektörün yaratılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bir destinasyon kapsayıcı olduğunda; yaşlılar, engelli bireyler, geçici olarak hareket kabiliyeti sınırlı bireyler, işitme veya görme

bozukluğu olanlar ve refakatçiler gibi birçok kişinin de turizm hizmetlerinden eşit şartlarda yararlanabilmesine imkân tanımaktadır (Rowett, 2016; NSW, 2016). Turizm hizmetlerinden eşit şartlarda yararlanabilmenin yanı sıra kapsayıcılık, farklı yeteneklere sahip tüm insanların etik olarak tüketim ve üretim sürecine nasıl dahil edilebileceğini de ortaya koymaktadır (Ezenel, 2019). Kapsayıcılık ilkesini temel alan turizmin; turizm destinasyonlarını, hizmet ve ürünleri, bilgi ve iletişimi herkes için herhangi bir dışlamaya meydan vermeden kullanılabilir hale getirdiği söylenebilir (Münch vd., 2011). SENTRUM projesi kapsamında geliştirilen Sürdürülebilir Turizmde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejik Çerçevesi içinde de ifade edildiği gibi "kapsayıcı bir yaklaşım taşımak için, toplumun farklı kesimlerinin ilgi ve ihtiyaçlarını gözetmek, katılımın önündeki engellerin bilinmesi ve aşılmasına yönelik önlemler alabilmek için kapsayıcı ve cinsiyete duyarlı adımlar takip edilmelidir." Kadınların ve kız çocuklarının toplumsal ve kamusal yaşama katılım açısından çeşitli dezavantajlarla karşılaşabildiklerini, bu dezavantajların cinsiyetle birlikte yaş, engellilik, gelir, etnik köken gibi farklılıklara dayalı olarak çoklu biçimlerde ortaya çıkabildiğini gözeterek uygulamalar yapılmalıdır." (Bayrakçeken Tüzel, 2024).

Katılımcılık

Sürdürülebilir kalkınma açısından katılımcılık, tüm paydaşların karar alma süreçlerine aktif olarak dahil olması, katkı sağlaması ve sürecin her aşamasında etkili bir şekilde yer alması anlamına gelir. Bu, yalnızca hükümetler ve iş dünyası değil, aynı zamanda yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları, bireyler ve diğer ilgili tarafların da katılımını gerektirir. Katılım, kararların şeffaf ve herkesin ihtiyaçlarını gözetilen bir şekilde alınmasını sağlar, böylece Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşılabilir (Sisto vd., 2022).

Sürdürülebilir destinasyon geliştirme sürecinde, toplumun farklı kesimlerinin seslerini duyurabilmesi, ihtiyaçlarının ve önceliklerinin belirlenmesi, yerel bilginin ve deneyimin dikkate alınması gerekir. Başarılı bir sürdürülebilir turizm için, tüm paydaşların nasıl etkin bir şekilde sürece dahil olabileceği belirlenmeli ve devlet tarafından sürdürülebilir politikalar geliştirilmelidir (Farmaki vd., 2015). Bunun yanında, sürdürülebilir turizm ancak ev sahibi toplum, ziyaretçiler, tedarikçiler ve hükümet gibi tüm paydaşların katılımı ve sürece olan sahiplenmeleri ile gerçekleşebilir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma sadece çevre ve ekonomiyle değil, toplumun tüm kesimlerinin aktif katılımı ile mümkün kılınabilir (Jovicic, 2014).

Turizm destinasyonu denildiğinde turizmin çekici unsurları ile birlikte devlet, turizm örgütleri, yerel yönetimler, turistler, turizm paydaşları, tur operatörleri ve diğer işletmelerin katılımıyla oluşan karmaşık ve bütünsel bir yapı anlaşılmaktadır (Buhalis & Fletcher, 1995; Özdemir, 2007). Sayılan unsurlarla birlikte destinasyon imajı yöre halkı, esnaf, çalışanlar ve hatta diğer turistler hakkında oluşturulan izlenimleri de kapsamaktadır (Gallarza, Saura & Garcia, 2002). Başka bir deyişle kamu kuruluşları, özel sektör, yöre halkı ve turizm tüketicileri baş aktörlerdir. Destinasyon imajı paydaşların ortak hareket etmelerinden, planları, stratejileri birlikte oluşturmasından güç kazanmaktadır. Turizm faaliyetlerinde başarının yakalanabilmesi için yerel halkın planlara ve faaliyetlere katılımı sağlanmalı, onların istek, beklentileri ve konuya yaklaşımları doğru bir

şekilde belirlenmelidir. Ayrıca SENTRUM projesi kapsamında geliştirilen Sürdürülebilir Turizmde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejik Çerçevesi içinde de ifade edildiği gibi "etkili ve kapsayıcı bir topluluk katılımı planlanırken kararların, topluluğun farklı üyelerinin çıkarlarını yansıtan gruplar tarafından alınmasını ve bu grupların kalkınmanın faydalarından pay almasını sağlamak gerekir. Bu gruplar içinde özellikle turizm sektörünün önemli üreticilerinden olan kadınlar eşit şekilde yer almalıdır" (Bayrakçeken Tüzel, 2024). Bu yaklaşım, kadın-erkek cinsiyet eşitliğini teşvik ederek, kalkınma sürecinin daha adil ve sürdürülebilir olmasını da sağlamaktadır.

Kadın ve erkeklerin katılımı ile oluşan topluluk bilgisine dayanan ve topluluk bilgisi ile uyumlu planlamalar, topluluk tarafından kolayca benimseneceğinden, sürdürülebilir bir destinasyon yönetimi için alınan kararların uygulamaya geçirilmesini, alınan kararların hızla davranışa ve alışkanlıklara yansımaları kolaylaştıracaktır. Sürdürülebilir turizm için katılımcı planlamada yöre halkının ne tür bir turizm faaliyetinin yürütüleceği, bunun faydalarının ve bedelinin neler olabileceği konusunda fikir sahibi olması, kazandığı bu bilgi ve farkındalıkla birlikte atılacak adımlara ilişkin öneriler geliştirmesi, alınan kararlara etkin biçimde katılımı, bütün süreçlerde bir ana paydaş olarak yer alması hedeflenir.

Yöre halkının yarısını oluşturan ve turizme ilişkin ana değerlerin üretiminde doğrudan yer alan kadınların da bu süreçlere etkin biçimde katılmaları, kendilerini ifade etmeleri, kaygılarını ve taleplerini dile getirmeleri ve katkılarını sunmaları önemlidir" (Bayrakçeken Tüzel, 2024).

İş Birlikleri

Sürdürülebilir bir turizm destinasyonu oluşturmak yatay ve dikey ilişkileri olan bir iş ekosistemi yaratmak ile de ilgilidir. Bu kapsamda turizm sektörünün ilgili diğer sektörlerle ve yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde aktörlerle iş birliği içinde hareket etmesi, destinasyonun turizm alanında daha geniş bir tanınırlık kazanmasını ve uzun vadeli başarı sağlamasını mümkün kılar.

Bir destinasyonu sürdürülebilir turizm standartlarına getirebilmek için yerel toplulukları turizm faaliyetleri ve faydalarıyla ilişkilendirme ve bunun için bütünlük bir iş birliği modeline göre planlama yapmak gerekir. Sürdürülebilir ve yeşil turizm destinasyonu, birçok farklı unsuru bir araya getirir. Bu unsurlar arasında mevcut kaynaklar, turistik cazibe alanları, turizm faaliyetlerinin uygunluğu, gelenek ve görenekler, erişilebilirlik, toplumun farkındalığı ve katılımı yer alır. Ayrıca, ziyaretçi ve yerel topluluklardan kadınlar ve erkeklerin farklılaşan ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yönetişim gibi unsurlar da bu sürecin bir parçasıdır. Tüm bu faktörler, destinasyonun taşıma kapasitesi ve iş birlikleri ile desteklendiğinde, sürdürülebilir bir model haline gelir. Ziyaret edilecek bir destinasyon altyapı, ulaşım, gıda, çevre yönetimi, insan kaynakları kapasitesi yönetimi ve teknolojiye başlayarak sektörler arası iş birliği ile şekillenir. Bu noktada yeşil tedarik öğelerinin oluşturulmasına yönelik iş birlikleri ile yapılır. Sürdürülebilirliğin iş birliği gerektiren kolektif bir yolculuk olduğunu anlamak, destinasyondaki işletmelerin ve tedarik zincirinin süreçlere dahil edilmesini sağlamak destinasyonlarda tedarik zincirinin dönüştürülmesine katkı sağlamaktadır.

Sürdürülebilir destinasyonların oluşturulmasında üniversite-sektör iş birliği, bilginin paylaşılması,

yeniliklerin uygulanması ve yerel toplulukların sürece dahil edilmesi açısından çok önemli bir dinamik oluşturur. Bu iş birliği, sürdürülebilir turizmin uzun vadede başarısını garanti altına alabilir. Sürdürülebilir destinasyon oluşturma sürecinde, müfredatların ve eğitim içeriklerinin sektörün ihtiyaçlarına göre güncellenmesi oldukça önemlidir. Turizm sektörü, çevresel, kültürel ve ekonomik faktörlerin etkileşimiyle şekillenen dinamik bir alan olduğundan, sürdürülebilir bir destinasyon oluşturabilmek için bu faktörleri dengeleyecek bir eğitim altyapısına ihtiyaç vardır.

Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimden daha fazla yerel bilgiye sahip olmaları, onlara turizmin gelişiminde büyük bir avantaj sağlar. Bu avantaj, sürdürülebilir destinasyon oluşturma sürecinde doğrudan faydalıdır çünkü yerel halkın yaşam kalitesini ve çevrenin korunmasını gözetken kararlar, yerel yönetimlerin yetkileri dahilinde daha hızlı ve etkili bir şekilde alınabilir. Örneğin, yerel kalkınma ve arazi planlaması gibi kritik alanlarda, yerel yönetimlerin müdahale edebilmesi, çevre dostu, yerel halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ve kültürel mirası koruyan sürdürülebilir projelerin uygulanmasını sağlar (Nunkoo, 2015).

Sürdürülebilir destinasyonlar, yalnızca kısa vadeli turizm gelirlerini hedeflemek yerine, doğal kaynakların korunması, yerel ekonomilerin güçlendirilmesi ve toplumun kalkınması gibi uzun vadeli hedeflere odaklanmalıdır (Shone vd., 2016). Dolayısıyla tüm aktörlerin işbirliği içerisinde olması sürdürülebilir destinasyon oluşturma sürecinde son derece önemlidir.

Döngüsel Ekonomi ve Adil Ticaret

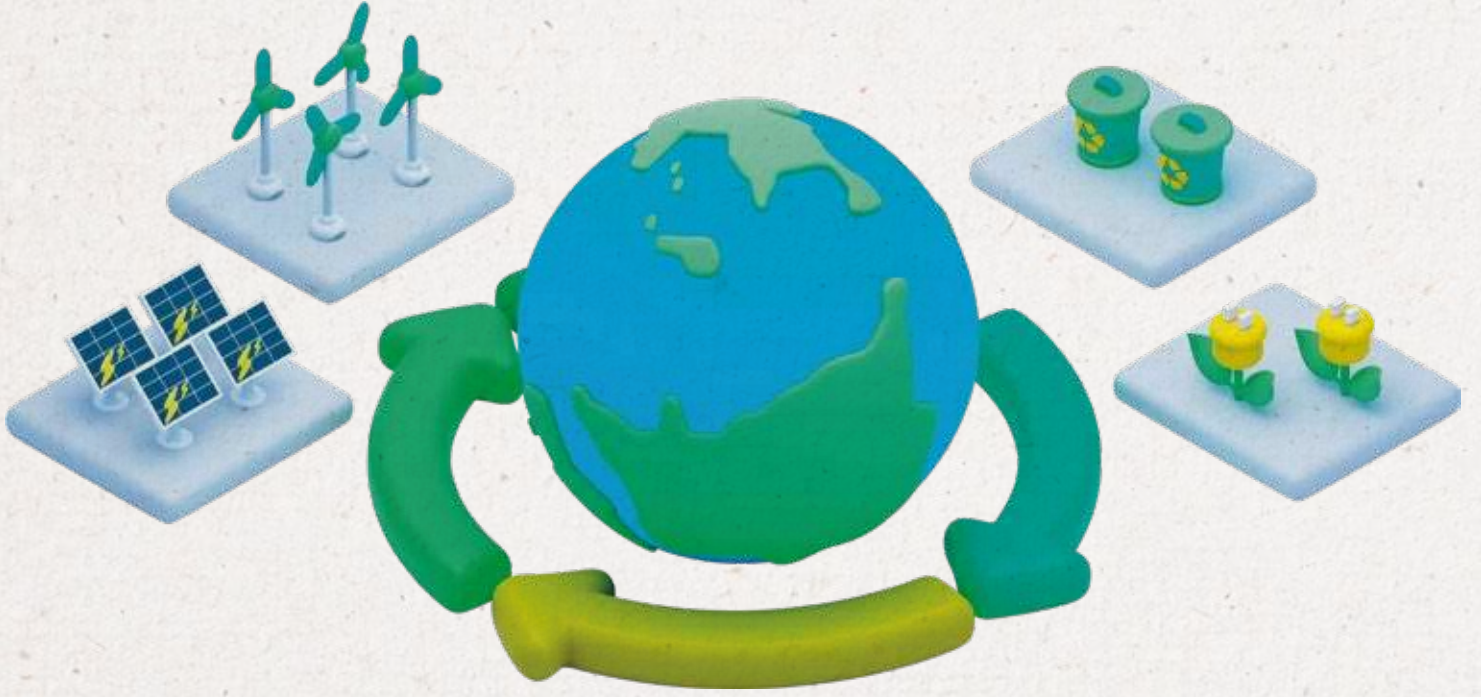
Aşırı nüfus artışı, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kaynak kıtlığı gibi küresel problemler, mevcut doğrusal ekonomi modelinin bu sorunlara çözümsüz kalması nedeniyle sürdürülebilir modellerin önemini artırmıştır. Döngüsel ekonomi, bu problemlere çözüm öneren, kaynak verimliliğini optimize etmeyi amaçlayan bir modeldir (Türkmen ve Kılıç, 2020). Ancak bu model, sosyal sürdürülebilirlik için eksik kalabilmektedir. Bu nedenle döngüsel ekonomi, sürdürülebilirlik çözümünün önemli bir parçasıdır, sürdürülebilir destinasyon oluşturmada dikkate alınması gereken bir konudur; ancak tek başına bir çözüm değildir. Döngüsel ekonomi, sadece çevresel faydalar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun tüketim alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik sosyal bir dönüşümü de teşvik eder. Bu dönüşüm, sürdürülebilir bir yaşam bilinci oluşturur ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlar.

Döngüsel ekonomi, kaynakları ekonomi içinde uzun süre tutmayı, fiziksel kaynakların katma değerlerini korumayı, ham madde tüketimini azaltmayı, atıkları en aza indirmeyi amaçlar. Döngüsel ekonomi, atıkların yeniden kullanımını ve kaynakların maksimum verimlilikle değerlendirilmesini öngören bir yaklaşımdır. Bu model, geleneksel "üret, tüket, at" anlayışını reddeder ve her ürünün yaşam döngüsünün uzatılmasını hedefler (MacArthur, 2013).

Turizm sektöründe çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden çok sayıda girişim olsa da, bunlar genellikle enerji verimliliği veya atık azaltma girişimlerine vurgu yapmakta ve sadece işletmeler ve kuruluşlara yönelik olmaktadır. Çok az girişim döngüsel ekonominin daha geniş alanını turizm

sektöründe ele almaktadır. Turizm sektöründe rekabet edebilirliği artırmak bunu aynı zamanda sürdürülebilir bir şekilde yapmakla bağlantılıdır. Turizm faaliyetlerinin çevresel etkilerinin azaltılması (atık üretimi, su, toprak ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki baskı, vb.), temiz ve yenilenebilir enerji kullanımı, kültürel mirasın ve doğal kaynakların korunması, destinasyonların doğal ve kültürel bütünlüğünün korunması döngüsel ekonomiyi destekleyen unsurlardır. Döngüsel ekonomi anlayışıyla konaklama tesislerinin yönetilmesi (tasarım ve inşaat aşamasından işletme aşamasına kadar tüm süreç) sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Döngüsel ekonomi konusunda çalışmaların turizm sektörüne entegre edilmesi sürdürülebilir turizm destinasyonlarının yaratılmasında önemli bir adımdır.

Döngüsel ekonomi, yerel kaynakları ve iş gücünü kullanmayı teşvik eder. Turistik işletmeler, yerel üreticilerden ürün temin ederek, hem yerel ekonomiyi destekler hem de taşıma kaynaklı karbon salınımını azaltır. Döngüsel ekonomi, CO₂ emisyonlarının azaltılması için de çeşitli stratejiler önerir. Örneğin, elektrikli araçlar ve toplu taşıma kullanımı, araç trafiğini ve buna bağlı hava kirliliğini azaltabilir. Ayrıca, turizm işletmeleri, yenilenebilir enerji kaynakları kullanarak enerji ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Turizm sektöründe büyük miktarda katı atık ve kanalizasyon atığı üretilmektedir. Döngüsel ekonomi, atıkların geri dönüştürülmesi ve yeniden kullanılması için stratejiler geliştirilmesini önerir. Bu, otellerde geri dönüşüm sistemlerinin kurulması, organik atıkların kompost hale getirilmesi ve atık suyun yeniden kullanımı gibi uygulamaları içerir.



Özellikle iş ekosistemi içerisinde tüm bileşenlerin adil bir biçimde kazanılabilmesi ve değer görmesi sürdürülebilirlik, katma değerli ürün, inovasyon ve verimlilik açısından önemlidir. Adil ticaret; üretici, çalışanlar ve çevre adına adil koşullar sağlanarak üretilmiş ürünler için uygulanan bir sertifika sistemidir. Satın alma/tedarik süreçlerinde sürdürülebilir ürünleri tercih etmek, ürünleri yerel üreticilerden satın almak, satın alırken mevsiminde ve yerel ürünleri tercih etmek, olabildiğince fazla miktarlarda satın alarak paketleme maliyetlerini düşürmek, ziyaretçilere korunan canlıların ürünlerini ve ticareti yasak olan ürünleri satmamak adil ticaret ve eko-etiketli ürünleri tercih etmek turizmde sürdürülebilirliği ve adil ticareti desteklemektedir.

Döngüsel ekonomi ve adil ticaret konularında tedarik ve değer zincirinin oluşturulması, ve bu yapılanmada doğal ve kültürel öğeleri de içeren tüm bileşenlerin olabildiğince eşit derecede hak ediş ölçüsünde kıymetlendirilmesi, sürdürülebilir turizm destinasyonu olma sürecinde büyük değer taşımaktadır. Bu bağlamda, kadın emeği de önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle

kadınların kırsal turizm ve tarımsal üretim süreçlerindeki emeği görünmez kılındığında, döngüsel ekonomi ve adil ticaret perspektiflerinden bahsetmek, eşitsizlik ve sömürüyü yeniden üreten bir sisteme hizmet etmek anlamına gelir. Bu nedenle, değer zincirindeki kadın emeğinin görünür kılınması, adaletli bir ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmanın temel unsurlarından biridir. "Turizm, kadınların yoğunluklu olarak yer aldığı ve önemli ölçüde kadın emeğinin ürettiği değere dayalı olan bir ekonomik faaliyet alanıdır. Kalkınmaya katılımında tüm potansiyelin kullanılması turizmde kadın emeğinin etkisinin ve rolünün bilinmesiyle de yakından ilişkilidir. Özellikle toplum temelli kırsal turizm ve eko turizm uygulamaları kadınların emek kullanımı, bilgi, deneyim ve becerileri, aile içi iş bölümü içindeki rolleri ve ücretsiz emeği ile yakından ilişkilidir" (Bayrakçeken Tüzel, 2024:7). Bu bağlamda, Sürdürülebilir Turizmde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejik Çerçevesi, değer zinciri ile ilgili tüm çalışmalarda kadınların emeğinin görünür kılınmasını stratejik bir hedef olarak önermektedir.

Adım Adım Sürdürülebilir Turizm Destinasyonu Oluşturmak



Yeni bir turizm destinasyonu oluşturma ya da var olan turizm destinasyonunu dönüştürmeye ve/veya geliştirmeye yönelik çalışmalarda, izlenmesi gereken bir dizi adım yer almaktadır. Bu adımlar, yerel halkın katılımını sağlamak, çevresel sürdürülebilirliği gözetmek, kültürel değerleri

koruyarak turizmi yönlendirmek ve yerel ekonomiyi güçlendirmek gibi unsurları içermektedir. Sürdürülebilir turizm destinasyonu oluşturma süreci güçlü bir strateji geliştirme ile başlar ve plan, yönetim, ürün geliştirme gibi birçok unsurdan oluşur.

Strateji Geliştirme

Sürdürülebilir bir turizm destinasyonu oluşturmak veya mevcut bir destinasyonu dönüştürmek, birçok stratejik kararın alınmasını gerektirir. Bu sürecin başarısı için, destinasyonun temel niteliklerinin, ne tür bir turizm faaliyeti sunduğunun ve bu faaliyetler sırasında takip edilecek ana ilkelerin net bir şekilde belirlenmesi önemlidir. Bu bağlamda, "vizyon" ve "misyon" gibi kavramların açıklanması, destinasyonun

gelecekteki yönünü belirlemek ve hedeflere ulaşmak için kritik rol oynar.

Vizyon, bir organizasyonun veya destinasyonun gelecekteki ideal durumunu tanımlar, yani ulaşılmak istenen hedefi ifade eder. Misyon ise, o vizyona ulaşmak için yapılan işleri ve hedeflere nasıl ulaşılabileceğine dair bir yol haritasını belirler (Ülgen ve Mirze, 2013). Bu kavramlar,

destinasyonun sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli olan temel stratejilerin belirlenmesinde rehberlik sağlar. Bu nedenle, sürdürülebilir turizm destinasyonuna yönelik çalışmalarda, vizyon ve misyonun açıkça tanımlanması, destinasyonun dışsal faktörler ve değişen koşullara rağmen amacından sapmadan ilerlemesini sağlayacaktır.

Bir destinasyon için strateji geliştirmek, yalnızca var olan kaynakların ve olanakların verimli bir şekilde kullanılmasını değil, aynı zamanda gelecekteki fırsatlar için bir yol haritası oluşturulmasını ifade eder. Bu süreç, sadece iş dünyasında değil, turizm sektörü gibi dinamik ve dışsal faktörlerden yoğun şekilde etkilenen alanlarda da önemli bir adımdır. Dolayısıyla, vizyon ve misyonun belirlenmesi, sürdürülebilir turizmin temellerini atmak için gerekli bir ilk adımdır.

Stratejiyi geliştirirken mutlaka detaylı bir rekabet profil analizinin yapılması gerekmektedir. Bu analizin sadece ulusal değil aynı zamanda bölgesel ve uluslararası düzeyde de yapılması önerilmektedir. Bu analizde ilk aşamada; olası rakiplerin hizmet kalitesi, kaynak değer çeşitliliği, erişilebilirlik (karayolu, uçak, tren, gemi vb.), sağlık ve güvenlik donanımları ve diğer tüm altyapı unsurları dikkate alınmalıdır. Bu analiz yapıldıktan sonra tespit edilen boşlukları doldurmaya yönelik bir strateji geliştirilebileceği gibi olası rakiplerle onların da güçlü olduğu konular üzerinden doğrudan rekabete girmek gibi bir strateji de geliştirilebilir.

İkinci aşamada ise; pazar payının dikkatli bir şekilde analiz edilmesi, özellikle tanıtım ve pazarlama için güçlü bir ilk sermaye ihtiyacının gerekli olduğu hususu dikkate alınmalıdır. Ancak, sürdürülebilir destinasyon oluşturma sürecinde,

yalnızca ekonomik ve rekabet unsurlarının değil, aynı zamanda toplumsal yapının da göz önünde bulundurulması gerektiği unutulmamalıdır. Bunun için, analizlerin ürün ve hizmetlerin yanı sıra toplumsal yapıyı, cinsiyet ilişkilerini, iş bölümünü ve ekonomik faaliyet alanlarını kapsayan sosyolojik bir perspektife dayanması önemlidir. Stratejinin başarılı olabilmesi için, toplumsal ilişkilerdeki eşitsizlikleri gözlemleyip, kadın-erkek cinsiyet eşitliği, yerel halkın güçlenmesi ve ekonomik fırsatların eşit dağılımı gibi konularda dengeli yaklaşımlar benimsenmelidir. Aksi takdirde, sürdürülebilir turizm stratejileri, toplumsal eşitsizlikleri pekiştiren veya yeni engellik alanları yaratan nitelikte olabilir. Sürdürülebilir destinasyon stratejisi oluştururken, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik somut adımlar atmalıdır. Örneğin, kadınların turizm sektöründe liderlik pozisyonlarında yer almasını sağlamak için eğitim ve destek programları düzenlenebilir. Ayrıca, yerel halkın turizmden daha fazla pay alabilmesi için gelir paylaşımı modelleri oluşturulabilir. Bu süreçte, kadın-erkek cinsiyet eşitliği ve ekonomik fırsatların eşit dağılımı sağlanarak, yerel toplulukların kalkınmasına katkı sağlanabilir. Ayrıca, kültürel değerlerin korunması ve yerel halkın aktif katılımı ile dengeli bir toplumsal yapı oluşturulabilir. Böylece, sürdürülebilir turizm hem çevresel hem de toplumsal sürdürülebilirliği destekler (Bayrakçeken,2024).

Geliştirilen strateji için zaman ölçeğinin de dikkate alınması kısa, orta ve uzun vadeli olarak yapılandırılması stratejinin başarısı açısından önemlidir. Buna ek olarak, bu ölçeklendirme ve belirlenen dönemlerde yapılacak izleme faaliyetleri akabinde ortaya çıkan ve gerekli durumları dikkate alan güncellemelerin de yapılması, önerilen adımlar arasındadır.

Plan Yaklaşımı

Plan yaklaşımı sadece turizm için değil diğer tüm sektörler için de son derece büyük öneme sahiptir. Bununla birlikte özellikle sürdürülebilir turizm destinasyonu olabilme hedefine ulaşabilmek için planlama yaklaşımı olmazsa olmaz husular arasında yer almaktadır. Çok fazrlı planlama modeli olmakla birlikte aşağıda maddeler halinde verilen yaklaşım planlama sürecini genel olarak tarif etmektedir. Baud-Bovy'nin 1982'de geliştirdiği PASOLP destinasyon planlama modeli temel alınarak bir yol izlenebilir. Destinasyon planlamasına esas olan PASOLP modeli dört aşamadan oluşmaktadır (Bardakoğlu, 2011:39):

- Birinci aşama; bölgenin yapısı ile birlikte turizm kuruluşları ve finansman durumunun incelenmesi,
- İkinci aşama; mevcut altyapı, sunulan hizmet ve ürünler, geliştirilebilecek yeni ürünlerin değerlendirilmesi,
- Üçüncü aşama; ek tesis ihtiyacı, planlar ve planların nasıl uygulanacağını belirlemek,
- Dördüncü aşama; denetleme ve geri bildirim yapılmasıdır.

Bu destinasyon planlama modelini sürdürülebilir turizm destinasyonu oluşturma sürecinde bir rehber olarak kullanmak istersek süreci şu şekilde değerlendirebiliriz. Modelin her aşaması, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik hedeflerine odaklanarak detaylı bir değerlendirme yapmayı gerektirir. İlk aşama, bölgenin doğal, kültürel ve toplumsal yapısını analiz etmeyi ve finansal durumu değerlendirerek sürdürülebilir yatırımlar için kaynaklar oluşturmayı amaçlamalıdır. İkinci aşama, mevcut altyapı ve sunulan hizmetlerin çevre dostu

teknolojilerle optimize edilmesi ve sürdürülebilir ürünlerin geliştirilmesi gerektiğini dikkate almalıdır. Üçüncü aşama, ek tesis ihtiyacını belirlerken, bu tesislerin çevresel etkilerini minimumda tutarak yerel halkın faydasını sağlayacak şekilde tasarlanmasını önermelidir. Son aşama ise uygulanan planların denetim ve geri bildirim süreçlerini içermeli; burada, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılma durumu izlenmeli ve gerektiğinde stratejiler güncellenmelidir. Bu model, sürdürülebilir turizm stratejilerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için her aşamada ayrıntılı analizler yapmayı ve yerel toplulukların, çevrenin ve ekonominin dengeli bir şekilde geliştirilmesini sağlayabilir.

Sürdürülebilir turizm destinasyonu planlama çalışmalarında özellikle karbon emisyonunun azaltılması, destinasyon içi ve çevresinde yaşayan veya bir şekilde etkileşim içinde bulunan kültürel, doğal ve kırılabilir unsurların yaşam kalitelerinin artırılması gibi amaçların yer alması önerilmektedir.

Uygulanabilir, somut hedefler ve faaliyetler içeren, izlemeye yönelik olarak da göstergelerin yer aldığı bir planın hazırlanması son derece önemlidir. Plan dahilinde belirlenecek faaliyetler için öncelik ve uygulama zamanı gibi katmanların da ortaya koyulması gerekmektedir. Çok sık kanun, kararname değişiklikleri olan ya da sektörel olarak çok sık gelişmelerin cereyan ettiği destinasyonlarda planların dönemlerinin olabildiğince kısa tutulması önerilmektedir.

Faaliyetlerin karşısına sorumlu kişi, birim, kurum ve kuruluşların tanımlanması, ilgili faaliyetin gerçekleştirilmesi adına önem taşıyacağı gibi faaliyetin gerçekleşmemesi durumunda sorumlunun ve sürecin takibi adına da önem taşımaktadır.

Yönetişim Modeli

Bir turizm destinasyonunun sürdürülebilir bir şekilde işleyebilmesi yönündeki en önemli adımlar arasında yönetim mekanizmasının kurulması yer almaktadır. **Yönetişim, bir toplumsal, ekonomik ya da çevresel sistemin yönetilmesinde birden fazla aktörün (devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yerel halk vb.) iş birliği içinde olduğu bir süreçtir.** Bu süreç, karar alma ve uygulama aşamalarında farklı paydaşların katılımını ve etkileşimini kapsar. Yönetişim, genellikle merkezî yönetim modelinden farklı olarak, farklı düzeylerdeki aktörlerin ortak hedeflere ulaşmak için birbirleriyle etkileşimde bulunmasını ve koordinasyon içinde hareket etmesini öngörür (Ağbay ve Karakılıç, 2020). Bu mekanizma bir şirket için bu şirketin altında kurulacak bir birim olabileceği gibi bir kamu kuruluşu için yasalarla belirlenmiş ölçüde idari bir birim olabilmektedir. Küçük ölçekli turizm destinasyonlarında ise dernek, birlik, vakıf ve sıklıkla kooperatifler gerekli olan yönetim mekanizması için işlevsel yapılar olabilmektedir. Bununla birlikte yasalar ile tanımlanmamış ama örgütlü bir yapıya sahip olan

“platform” ya da “kolektif” gibi yapılar da küresel ölçekteki yapılar arasında yer almaktadır.

Yönetişim mekanizması, sürdürülebilir bir destinasyon yönetimi için hayati öneme sahip unsurları içerir. Bu mekanizma, yalnızca belirli periyotlar dahilinde görev yapan bağımsız denetçi birimlerin sürece dahil edilmesini gerektirir. Ancak, bu unsurların sadece dışarıdan bakış açısı ve uluslararası deneyimle sınırlı kalmaması, aynı zamanda yönetişimde kapsayıcılık, şeffaflık, cevap verebilirlik, koordinasyon, iş birliği ve katılımçılık prensiplerini içermesi de büyük önem taşır. Bağımsız denetçiler, karar alma süreçlerinde objektif ve dışsal bir gözlem sağlarken, yerel halkın, paydaşların ve ilgili tüm tarafların sürece katılımını desteklemek, daha şeffaf ve dengeli bir yönetim anlayışını teşvik eder. Böylece, yalnızca ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik değil, toplumsal adalet ve eşitlik de sağlanabilir. Bu çerçevede, yönetişim mekanizması, kapsayıcılık, katılımçılık ve dışsal denetimi bir arada bulundurmalı ve tüm bu unsurlar birbirini tamamlayan bir yapı oluşturmalıdır.

Kaynak Değer Analizine Dayalı Ürün Geliştirme

Sürdürülebilir turizm destinasyonları oluşturulurken, destinasyonun mevcut kaynak değerlerinin yanı sıra bu değerlerin “yeşil” versiyonlarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin, kültür ve sanat değerinin öne çıktığı bir destinasyonda, sürdürülebilir kültür ve sanat ürünlerinin üretilmesi, hem çevresel sürdürülebilirlik hem de kültürel zenginlik açısından değerli bir katkı sağlar. Bunun yanı sıra, destinasyonun daha önce sunmadığı yeni sürdürülebilir turizm ürünlerinin oluşturulması, pazar payı, tanıtım, imaj ve algı yönetimi gibi unsurlar açısından destinasyona büyük bir değer katabilir.

Bu tür yenilikçi ürünlerin geliştirilmesinde iç ve dış desteklerden faydalanmak, bu yönde mekanizmaların ve Ar-Ge faaliyetlerinin teşvik edilmesi önerilmektedir. Ancak burada kadın-erkek cinsiyet eşitliği perspektifini unutmamak önemlidir.

Yapılacak analizlerde, kadınların ve erkeklerin emek kullanım biçimleri, ücretli ve ücretsiz emek arasındaki farklar, görünen ve görünmeyen iş gücü, üretim sürecindeki farklı roller ve bu rollerin nasıl etkileneceği gibi toplumsal dinamiklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ürün geliştirme aşamasında, kadın ve erkeklerin emeklerinin nasıl dengeleneceği ve hangi risklerin ya da olumlu sonuçların ortaya çıkacağı hesaplanmalıdır. Kadınların çoğunlukla ücretsiz aile iş gücü olarak yer aldığı kırsal turizmde, bu emek biçimlerinin görünür hale getirilmesi, eşitsizliğin giderilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması açısından kritik rol oynamaktadır. Ürün geliştirme sırasında yapılacak müdahalelerde bu dengeyi göz önünde bulundurmak, sürdürülebilirliğin sadece çevresel değil, toplumsal açıdan da sağlanmasını destekleyecektir.

Sürdürülebilir Altyapı Öğeleri

Enerji



Sürdürülebilir bir turizm destinasyonu yaklaşımı altyapı öğelerinin de sürdürülebilirlik prensiplerinin göz önünde bulundurulmasını gerektiren, çok disiplinli bir yapıdır. Destinasyon içerisinde akaryakıt, ısı ve elektrik başlıklarında gündemde olan enerji başlığı için, sürdürülebilir yaklaşımların ortaya koyulması gerekmektedir. Bu kapsamda enerji konusunda yapılması gereken en önemli unsurlar arasında, enerji ihtiyacını azaltacak prensip ve faaliyetlerin tanımlanması ve uygulanması ön plana çıkmaktadır. İhtiyaç duyulan enerjinin ise fosil yakıtlar yerine rüzgâr, güneş vb. yenilenebilir kaynaklar ile tasarruf sağlayan ısı pompası, LED aydınlatma sistemleri vb. uygulamalar ile desteklenmesi önerilmektedir. Bu bağlamda değinilmesi gereken en önemli unsurlar arasında destinasyona yönelik bütüncül bir enerji sisteminin tasarlanıp kullanılmasıdır. Bir sistem dahilinde olan uygulamalar istenilen sonuca ulaşma ve akabinde izlemeyi olanaklı kıldığı için, sistemin sürdürülebilirliği açısından da değer taşımaktadır.

Yeşil destinasyonların enerji tasarrufu potansiyeli üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, çeşitli istatistiksel veriler sunmaktadır. Michael Hall ve Stephen Page'in "Sustainable Tourism and the Green Economy" adlı kitabında, enerji verimli uygulamaların enerji tüketiminde %20 ila %30 arasında bir tasarruf sağladığı belirtilmektedir.

"Journal of Sustainable Tourism" dergisinde yayımlanan bir çalışmada ise, yeşil uygulamalarla enerji tasarrufunun %15 ila %25 arasında değiştiği ifade edilmektedir. Benzer şekilde, "Environmental Science & Policy" dergisinde yer alan bir makale, yeşil destinasyonlardaki enerji verimliliği uygulamalarının %20 ila %30 oranında tasarruf sağladığını rapor etmektedir.

Yaşa ve cinsiyete dayalı olarak farklılık gösteren ilgi ve ihtiyaçların, kaynaklara erişim ve kaynakların kullanılmasındaki farklılıkların dikkate alınması (Habtezion, 2013: 4) önem taşır. Bunu için birçok alanda birincil enerji ekipmanı kullanıcıları olan kadınların geliştirilen program projelerin tasarımında ve uygulamasında yer almaları (EIGE, 2016), enerji ve doğal kaynaklara eşit erişimini ve bunlarla ilgili karar alma süreçlerine (Karlsson & Mensah Kuttin, 2013: 109); enerji seçenekleri ve teknolojileri konusunda eğitimi, yeni ve daha temiz teknolojilerin benimsenmesi (UNDP&ENERGIA, 2004: 20) için yürütülen çalışmalara eşit katılımı gözetilmelidir.

Sürdürülebilirlik konusunda küresel ölçekte en önemli başlıklar arasında su gelmektedir. Sürdürülebilir turizm destinasyonlarında su kullanımı konusunda da sürdürülebilirlik prensiplerinin benimsenmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bu bağlamda suya talebin ve israfın azaltılması yanında yağmur hasadı ve tasarruflu su kullanım sistem ve aygıtlarının benimsenmesi önem taşımaktadır. Turizm destinasyonlarında suyun en çok tüketildiği konaklama ve peyzaj gibi uygulamalarda, sürdürülebilir su kullanım teknikleri son derece büyük önem taşımaktadır. Odalarda perlatör kullanılması, küvet gibi büyük miktarlarda suyun tüketildiği sistemlerin tercih edilmemesi, su baskınlarını da önlemeye yarayan dedektörler öne çıkan uygulamalar arasında yer almaktadır. Peyzaj uygulamalarında sulama gerektirmeyen ve/veya az sulama gerektiren destinasyonun bulunduğu coğrafyanın doğal bitkilerinin kullanılması, sulama için vahşi sulama teknikleri yerine otomasyon sistemleri ile desteklenmiş damlama sulama gibi seçeneklerin tercih edilmesi önem taşımaktadır.

Küresel tatlı su kaynaklarının yalnızca %2,5'i tatlı su formundadır ve bunun %70'i buzullar ve donmuş bölgelerde bulunur (Gleick, 2014). Kitle turizminin günlük tatlı su tüketimi kişi başına 200 ila 400 litre arasında değişmektedir (Yang & Wong, 2014). Bu yüksek su tüketimi, mevcut su kaynaklarının hızla tükenmesine neden olabilir ve bu durum, su kaynakları üzerinde büyük bir baskı oluşturarak sürdürülebilirliği ciddi şekilde tehdit etmektedir. Su kaynaklarının tükenme sürelerini tahmin etmek için kullanılan su bütçesi modelleme yöntemlerine göre, mevcut tüketim oranlarıyla bazı bölgelerde su kaynaklarının 20-30 yıl içinde tükenmesi mümkündür, özellikle yüksek su talebi olan kitle turizm bölgelerinde bu süre daha da kısalabilir (Vörösmarty et al., 2000).

Yoon vd. (2022) tarafından İspanya'nın Benidorm şehrinde yapılan bir çalışmada, otellerde su ve enerji tüketimi üzerine anket ve görüşmeler

yoluyla veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda, geceleme başı ortalama su tüketiminin 3 yıldızlı otellerde 225,4 L, 4 yıldızlı otellerde ise 205,2 L olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde, Antalya bölgesindeki konaklama tesislerinde yapılan bir araştırmada (Şahin, Topkaya ve Civelekoğlu, 2024) da doğrudan su tüketimi incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler, 5 yıldızlı ve 4 yıldızlı otellerin literatürdeki ortalama su tüketim değerleriyle tutarlılık göstermektedir. Antalya'daki 5 yıldızlı otellerde geceleme başı doğrudan su tüketimi 458 ile 810 L arasında değişmekte olup, ortalama 575 L olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, turizm sektörünün su tüketiminin ne kadar yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir. Örneğin, turizm sektöründe bir otelde geceleme başı su tüketimi, bir bireyin günlük su tüketiminin 4-5 katına kadar çıkmaktadır. Bu, turizm sektörünün su kaynakları üzerinde ciddi bir baskı oluşturduğunu ve sürdürülebilirlik açısından kritik bir sorun teşkil ettiğini açıkça göstermektedir.

Destinasyonda su tedariki konusunda şebeke sisteminin yanında sürdürülebilir enerji ile desteklenen, kullanılan suyun arıtılıp yeniden sisteme dahil edilmesini sağlayan gri su sistemlerinin (tuvalet sularının dışında kalan ve az kirletici madde içeren tüm evsel atık sular) tercih edilmesi önem taşımaktadır. Bu şekilde sistemden daha az su çekimi opsiyonu ile sürdürülebilirlik konusunda yol alabilmek mümkündür. Denize kıyısı olan destinasyonlar için sürdürülebilir enerji desteğiyle deniz suyu arıtımı ile su temininin yapılması bir sistem dahilinde önerilen uygulamalar arasındadır. Yeraltı kuyularından su temini son derece hassas bir konu olduğu için zorunlu durumlar dışında kullanılmaması önerilmekte, kullanılması zorunluysa mutlaka döngüsel bir gri su sistemi ile desteklenmesi önerilen tedarik yöntemleri arasındadır. Çatı ve peyzaj su toplama yöntemleri ve su kuyusu gibi yağmur hasadına yönelik uygulamalar sürdürülebilir olma konusunda öne çıkan uygulamalar arasında yer almaktadır.

Su yönetiminde stratejik planlama, yerel toplulukların bilgi ve deneyimlerine uygun yöntemler kullanmayı gerektirir. Bu bağlamda,

yerel halkın kabul edeceği ve sürdürülebilir olacak su kullanımı uygulamaları geliştirmek için, onların bilgileri doğrultusunda hareket etmek önemlidir. Yerel dokuya uygun sistemler kurulmalı ve bu sistemlerin etkinliğini ve uygunluğunu değerlendirmek için analizler yapılmalıdır. Yapılacak detaylı bilgilendirmelerle yerel halkın rızası alınarak uygulamaların benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, su yönetimi stratejilerinin başarısını artıracak ve uzun vadede sürdürülebilirliği destekleyecektir.

Atık

Turizm atık üretme potansiyeli hususunda önde gelen sektörler arasında yer almaktadır. Atık konusunda sürdürülebilir turizm destinasyonlarında öncelikle daha az ve daha nitelikli tüketime yönelik prensiplerin benimsenmesi önem taşımaktadır. Üretilen atıkların yeniden kullanılmasına yönelik düzenlemeler, geri dönüşümlerine yönelik faaliyetler ve doğru şekilde bertaraf edilmeleri önem taşımaktadır. Atıkların ayrıştırılması ve destinasyon içi "birinin atığı diğerinin ihtiyacı" prensibinin hayata geçirilmesi önde gelen sistem değişiklikleri arasında yer almaktadır. Ayrıştırma sonucunda atıkları organik, cam, metal, tehlikeli atık ve tıbbi atık gibi sınıflara ayırmak gerek bertaraf kolaylığı gerekse atık sisteminin izlenmesi açısından önem taşımaktadır. Yönetmeliklerle zorunlu kılınmış tehlikeli ve tıbbi atıkların yetkilendirilmiş kurumlar vasıtasıyla toplanması ve bertaraf edilmesi ayrıca kamu sağlığı açısından da önem taşımaktadır. Organik atıkların kompost mekanizmaları destinasyonun ihtiyaç duyacağı gübre ve toprak tedariki için kullanılması sürdürülebilir atık faaliyetleri arasında yer almaktadır. Turistik tesislerde özellikle oda ve restoranlarda tek kullanımlık ürünler yerine yeniden kullanıma uygun havlu ve doldurulabilen şampuan ve hijyen ürünlerinin tercihi önem taşıyan konular arasındadır. Yine hijyen için tercih edilen ürünlerin doğada çözünebilir türden ürünler olması, kâğıt havlu, peçete ve tuvalet kâğıtlarının sürdürülebilir ormancılık etiketli ürünlerden tercih edilmesi önemli faaliyetler arasındadır. Plastik pet şişe, tabak, bardak, çatal ve

Ayrıca, su tedariki ve kullanımı ile ilgili uygulamalar geliştirilirken yerel halkın bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak, bu bilgi ve deneyimle uyumlu planlamalar yapmak, yerel dokuya uygun sistemleri kurmak, uygulamaları hayata geçirirken yerel topluluk içinde yaşayan farklı kesimlerin dahil edileceği kapsayıcı yöntemlerle yaygın bilgilendirme yapmak ve toplumsal rıza ile hareket etmek toplum temelli turizm faaliyetleri içinde dikkate alınması gereken konulardır.

kaşık gibi ürünlerin destinasyonda kullanılmaması önemli konular arasında yer almaktadır.

Atık çerçevesinde ele alınan yerinde ayrıştırma, yeniden kullanma konuları yaşa ve cinsiyete bağlı olarak farklılık gösteren bir konudur. Bu toplumun katılımını öngören atık yönetimi uygulamalarında farklı toplumsal kesimlerden, cinsiyet ve yaş gruplarından bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun çalışmalar yürütülmelidir.

Turizm sektörü, kişi başına günlük atık üretiminde büyük farklılıklar göstermektedir. Dünya genelinde, turist başına günlük yaklaşık 1,6 kg atık üretilmektedir (Obersteiner & Gruber, 2017). Vietnam'ın Hoi An şehrindeki 120 otel üzerinde yapılan bir çalışmada, otellerin her misafiri başına günlük ortalama 2,5 kg katı atık ürettiği, bu atıkların %58,5'inin biyolojik olarak çözünebilir, %25,8'inin geri dönüştürülebilir ve %15,7'sinin diğer tür atıklar olduğu bulunmuştur (Pham Phu, Hoang, & Fujiwara, 2018). Turizm ve konaklama sektöründe üretilen atıklar global ölçekte %37-%72 organik atık, %6-%40 kâğıt ve karton, %5-%15 plastik ve %3-%14 cam içermektedir (Pirani & Arafat, 2014). Küresel evsel atık üretimi kişi başına ortalama 0,74 kilogramdır (Hoornweg, D., & Bhada-Tata, P. (2012).

Yapı Stoku

Destinasyon içerisinde yürütülecek inşaat faaliyetlerinde destinasyonun ve bölgenin dokusuna ve estetik bütünlüğüne uygun tercihler yapılması önemlidir. İnşaat artığı molozların lisanslı firmalar ve/veya otoritelerce belirtilen döküm sahalarında dökülmesi, uyulması gereken kurallar arasındadır. İnşaat faaliyetlerinde kullanılan ürünler ve sistemlerin enerji etkin olması ve kullanılan boya ve benzeri ürünlerin nefes alabilen, çevreye zararlı olmayan

özellikte olması ve inşaat sırasında gerekli güvenlik önlemlerinin alınması sürdürülebilir destinasyon olmaya yönelik ilkesel duruşlar arasında yer almaktadır. Destinasyonda yürütülecek inşaat faaliyetlerinin destinasyonun diğer paydaşları ve sezon yoğunluklarına göre belirlenecek zamanlarda yapılması, verilen turizm hizmet kalitesi ve ziyaretçi memnuniyeti açısından da önem taşıyan konular arasında yer almaktadır.

Tarım ve Hayvancılık

Destinasyon içerisinde halihazırda yürütülen veya planlanan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilir destinasyon konseptine uygun olarak çevreye ve sağlığa olan etkileri göz önünde bulundurularak planlanıp uygulanması gereklidir. Sürdürülebilir turizm destinasyonlarını ziyaret eden konuklar son yıllarda sağlıklı ve çevreye zararı olmayan, aynı zamanda kaliteli ürünleri tercih etme konusunda daha duyarlıdır. Bu bağlamda ürünlerin mümkün olduğu kadar iyi tarım, organik tarım ve benzeri etiketleme sistemleri dahilinde üretilmesi önemlidir. Bu etiketlerin alternatifi olarak destinasyon yönetim sisteminin uzmanlarla belirleyeceği ve diğer kabul gören etiket sistemleri ve mevzuatlar ile uyumlu destinasyona özel kriter setleriyle desteklenen

sistemlerin kullanılması da seçenekler arasındadır. Bu durum destinasyon ürün gamı ve market algısını da destekleyecek seçenekler sunabildiği için önem taşımaktadır. Destinasyona dışarıdan gelen tarım ve hayvancılık ürünlerinin de belirtilen prensiplere göre tedarik edilmesi ve destinasyon tüketim hacmine göre yerel çiftçilere toplu üretim yaptırılması gibi faaliyetler de yine önemli konular arasındadır. Tarım ve hayvancılığa yönelik tedariklerde destinasyona en yakın mesafelerde konumlanan yerli çiftçilerin ve pazarların tercih edilmesi hem bölgenin ekonomik olarak desteklenmesi hem kültürel yapının korunması hem de ulaşımdan kaynaklanan karbon emisyonu azaltımı açısından önem taşıyan konular arasında yer almaktadır.

İmar ve Üst Ölçekli Planlar

Sürdürülebilir turizm destinasyonları sıklıkla geleneksel, estetik, mimari, ekolojik, özgün deneyim, kültürel ve doğal değerler taşıyan, bu özellikleriyle turistler açısından tercih edilen alanlardır. Bu kaynak değerlerin sürdürülebilir bir şekilde ürün olarak sunulması, destinasyon içinde paydaşların davranışlarına göre şekillendiği gibi daha üst ölçekli plan, kanun ve yönetmelikler de şekillenebilmektedir. Bu kaynak değerlerin ve estetik yapının korunması için özellikle imar ve koruma planlarına uyumlu yenileme,

restorasyon ve diğer tüm inşaat faaliyetlerinin yapılması önem taşımaktadır. Bununla birlikte özellikle taşıma kapasitesini zorlayan inşaat faaliyetlerine yönelik olarak gerekli durumlarda imar planı ve korumaya yönelik planlarda değişiklik talep etme ve bu yönde ilgili otoriteler nazarında lobi yapılması önemlidir. Aynı zamanda destinasyon için hazırlanan taşıma kapasitesi analizi, turizmin mevcut yapıyı bozmadan en iyi şekilde işleyebilmesi için mekânsal ve bölgesel planlamalarla bütünleştirilmelidir.

Sürdürülebilir Tedarik Zinciri

Tedarik zinciri, çok sayıda tanımlama ile belirtilmekle birlikte ürün ya da hizmetlerin tedarikçi, son ürün, nihai kullanıcı zincirinde tüm hareket ve faaliyetlerini kapsayan ve süreç dahilinde doğal kaynaklar, ham madde, örgütler, insanlar ve teknoloji gibi sistemlerin bütünü kapsayan bir tanımlamadır. Konuya turizm açısından bakıldığında ise tedarik zincirinin turizme

kaynak değer niteliği taşıyan doğal ve/veya kültürel değerlerin düzenlenmesi, ürün olabilmesine yönelik olarak çeşitli düzenleme ve altyapı çalışmaları ile hizmet ve/veya ürünlerin son kullanıcı olan turistlere ulaştırılmasına kadar tüm süreçleri kapsayabildiği görülmektedir.

Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim

Turizm bir üretim faaliyetidir. Bu üretimin altyapısal unsurları; ulaştırma ağının oluşturulması, su şebekelerinin kurulması, kanalizasyon, katı atık alanları, elektrik, internet gibi unsurlardan oluşur. Bütün bu unsurların ilgili ekonomik sektörler tarafından sunulması zorunlu olmakta ve ulaşım sektöründen belediye hizmetlerine kadar geniş bir hizmet ağını gerektirmektedir. Üstyapı unsurları açısından ise müzeler, anıtlar, binalar gibi insan yapımı cazibe noktaları; oteller, kamp alanları gibi konaklama seçenekleri, marinalar, kayak alanları gibi spesifik alanlar, bankalar, araba kiralama firmaları, park alanları gibi diğer hizmetler yanında gıda, hediyelik eşyalar gibi alışveriş olanakları ilgili ekonomik sektör tarafından karşılanmaktadır (Briassoulis 1992: 17). Turistik üretimin yanında tüketimin özelliklerine yönelik unsurlar da genel olarak şöyle ifade edilebilir: Turist sayısı, kişi başına gelir, mal ve hizmet tipine göre ortalama harcama, turist başına günlük su ve enerji gibi girdilerin tüketimi, yöredeki cazibe merkezlerini ziyaret eden turistlerin günlük oranı ve kalış süresi (Briassoulis 1992: 17-18).

Üretim ve tüketimde sürdürülebilir olabilmek, turizm sektörü gibi ürün ve hizmet sunan geniş yelpazede sektör entegrasyonu olan sektörler için doğal kaynakların yönetiminden, son mamul ve hizmet sunulmasına kadar büyük bir zinciri tarif etmektedir. Bununla birlikte geri dönüşüm ve yeniden kullanım gibi sürdürülebilirlik için son derece önem taşıyan faaliyet alanları da üretim ve tüketim kapsamında değerlendirilmektedir. Bu noktada üretim ve tüketimi de kapsayan turizmde yeşil tedarik zincirini de oluşturmak için tedarik zincirlerindeki çeşitli işletmelerin üretim sürecini incelemek ve değerlendirmek gerekmektedir (Zhang Shuhai, 2007). Bu bağlamda yeni oluşturulacak ya da dönüştürülecek destinasyonlarda sürdürülebilir üretim ve tüketimin sağlanabilmesine yönelik olarak temel adım öncelikle üretim ve tüketime dair tüm

kalemleri de içeren bir yol haritası ve faaliyetleri kapsayan planlama çalışmasıdır. Bunun akabinde alt başlıklarda belirtilen adımların da yerine getirilmesi sürdürülebilir destinasyon olabilmek yolunda önem taşımaktadır.

12. Sürdürülebilir Kalkınma Amacı Sorumlu Üretim ve Tüketim başlığını taşımaktadır ve istihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünlerini teşvik eden sürdürülebilir bir turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerini denetlemeye olanak sağlayan araçlar geliştirilmesi ve uygulanması alt hedefiyle desteklenmektedir.

Doğal Kaynaklara Yaklaşım

Doğal kaynaklar bir destinasyonda turizmi destekleyen dağ, deniz, orman, göl, nehir, şelale, mağara, vb ekosistemlerdir. Doğal kaynaklar bazen peri bacaları gibi son derece özel bir ekosistem olabildiği gibi bazen de destinasyon için gerekli su, kum, taş ve benzeri ürünler de olabilmektedir. Küresel ölçekte doğal kaynakların sürdürülebilir olmayan bir şekilde hızla tüketilmesi, özellikle doğal kaynak değeri üzerinden turist çekmeyi hedefleyen destinasyonlar için üzerinde durulması gereken temel meseleler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda destinasyon içinde üretim ve tüketim faaliyetlerinde doğal kaynakların olabildiğince az ve dikkatli bir şekilde kullanılması ve/veya sunulması önem taşımaktadır

Ham Madde

Doğal kaynaklardan ürün üretmeye yönelik olarak ham maddelerin geliştirilmesi, üretim ve tüketim için temel adımlar arasındadır. Günümüzde ham maddenin çıkarılması ve ürün oluşturmaya hazır hale gelebilmesi yolunda AB standartları benzeri düzenlemeler ve etiket sistemleri, pazarda yer bulmaya başlamıştır. Sürdürülebilir turizm

destinasyonu olma hedefi taşıyan alanlarda her türlü ham madde tedarikinin öncelikle destinasyona olabildiğince yakın bölgeden tercih edilmesi karbon emisyonlarının düşürülmesi açısından önem taşır. Destinasyon için ham madde gereksiniminin, destinasyon içinde geri dönüşüm ve daha az tüketimle azaltılması ve bu yönde adımların atılması en önemli konular arasında yer almaktadır.

Ürün Geliştirme

Ürün geliştirme küresel bir pazarda daha önemli bir yere sahip olabilmek ve farklılaşabilmek adına önem taşımaktadır. Turizm sektörü için konaklama, dinlenme, deneyim, yeme-içme ve hediyelik eşya gibi ürün ve hizmet gamları yaygın olarak görülmekle birlikte, sürdürülebilir destinasyonlar için ürün gamının bu yönde farklılaşp zenginleşmesi, bir avantaj olarak da değer taşımaktadır. Bu bağlamda destinasyonların öncelikle cazibe ve kaynak değerlerinin ortaya çıkarılması, bu değerlerin son kullanıcının ilgisini çekebilecek ürünler haline getirilmesi önemlidir. Bu süreçte geliştirilen ürünlerin yaygın ve konvansiyonel ürünlerden farklı olarak çevre dostu olması ve destinasyonun kültürel kodlarıyla da bağlantılar içermesi fark yaratacak unsurlardandır. Özellikle küçük ölçekli destinasyonlar rekabet avantajı sağlayabilmek için destinasyonu farklılaştıracak kendine özgü unsurları ve turizm ürünlerini geliştirmelidir.

Ürün yelpazemizin çeşitlenmesi sürecinde yürütülecek olan çalışmalar, üretim yöntemleri ve süreçlerindeki değişikliklerin yerel halkın çalışma biçimlerine etkilerini detaylı bir şekilde incelemelidir. Bu değişikliklerin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkileri, cinsiyete dayalı iş bölümü gözetilerek değerlendirilmelidir. Aksi takdirde, yapılan müdahaleler mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirebilir ve bunları yeniden üretebilir. Özellikle turizm sektöründe, toplumsal yapı ve eşitlik konularını dikkate almayan

uygulamalar, ciddi zararlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, her türlü ürün geliştirme süreci, sosyo-ekonomik dinamikler ve cinsiyet eşitliği perspektifinden kapsamlı bir şekilde analiz edilerek ele alınmalıdır. Bu yaklaşım, sürdürülebilir ve adil bir gelişme sağlamak için zorunludur.

Paketleme, Sunum ve Dağıtım

Turizm destinasyonlarında üretilen ürünlerin paketlenmesi ve sunumu, destinasyonların sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda öncelikli konular arasında yer almaktadır. Kitle turizmi uygulamalarından farklı olarak, sürdürülebilir turizm destinasyonlarında özgün değerleri temsil eden ürünlerin sadece destinasyon içinde değil, aynı zamanda destinasyon dışına da ulaşması, bu ürünlerin ekonomik ve kültürel değerini artırmaktadır. Bu bağlamda, paketleme ve sunum süreçlerinde sürdürülebilirlik algısını güçlendirecek yenilikçi tasarımların benimsenmesi ve kullanılan malzemelerin çevresel kriterlere uygun olarak seçilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketim süreçlerini destekleyen kritik unsurlardandır. Böylelikle hem ziyaretçilere hem de son kullanıcılara çevre dostu ürünlerin sunulması sağlanarak sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sunulabilir.

Ürün ve Hizmetin Kullanımı ve Bakımı

Sürdürülebilirliğin temel prensipleri arasında yer alan daha fazla üretime gerek kalmayacak biçimde kullanım süresinin artırılması, doğal kaynak yönetimi ve ekonomi açısından büyük değer taşımaktadır. Bu bağlamda destinasyon içinde üretim yapan ve hizmet sağlayan birimlerin de kullandıkları ürünleri olabildiğince uzun süre kullanıma uygun olarak tercih etmeleri, kullanım sürelerini uzatmak için gerekli bakım ve onarımları düzenli olarak yaptırılmaları, önem taşıyan konular arasındadır.

Yeşil Satın Alma

Ticarete konu olan alım ve tedarik faaliyetlerinde günümüze değin mal ve/veya hizmet alım süreçlerinin çevresel, kültürel ve etik kaygılardan ziyade, ticari önceliklerle gerçekleştirilmeleri yönünde pratikleri ortaya çıkarmıştır. Bu durumu tamamlayacak şekilde bu alım faaliyetlerini, ihaleleri düzenleyen yasalar da büyük oranda çevre hassasiyetinden arı bir şekilde, ticari kaygıları güden yasal altlıklar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Geleneksel satın alım ve tedarik süreçleri, çevresel, kültürel ve etik kaygılardan çok ticari önceliklere odaklanmıştır. Ancak, iklim krizi ve doğal kaynak kaybı gibi çevresel sorunlar, kamu ve özel sektörde ticari önceliklerle birlikte çevresel hassasiyetleri de içeren "yeşil satın alma" yaklaşımının benimsenmesini hızlandırmıştır.

Yeşil satın alma; üretimde kullanılmak üzere satın alınacak malzemelerin geri dönüştürülebilir, yeniden

kullanılabilir veya geri dönüşümü yapılmış malzemeler arasından seçilerek yapılmasıdır (Sarkis, 2003). Avrupa Birliği'ne göre yeşil satın alım, yaşam döngüsü boyunca çevresel etkisi düşük mal, hizmet ve yapım işlerinin tercih edilmesi olarak tanımlanmakta ve bu anlayış ticari işletmelerde de giderek yaygınlaşmaktadır.

Turizm sektöründe, özellikle sürdürülebilir turizm destinasyonlarında, yeşil alım prensiplerinin uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu uygulama; kaynak ve operasyon verimliliği, çalışan sağlığı ve bağlılığı, inovasyon potansiyeli, yeşil pazar desteği, risklerin azalması, olumlu imaj ve artan kârlılık gibi pek çok fayda sağlamaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir destinasyonlarda yeşil satın alma protokollerinin yasal gerekliliklere ve yerel ihtiyaçlara uygun şekilde uyarlanması kritik bir gerekliliktir.

Yeşil Ulaşım

Sürdürülebilir ulaşım, toplumun hareketlilik ihtiyaçlarını çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan dengeleyerek karşılamayı hedefleyen bir yaklaşım olarak tanımlanır. Sosyal eşitlik, ekonomik verimlilik ve çevresel sorumluluk, sürdürülebilir ulaşımın temel hedefleridir. Sosyal eşitlik, ulaşım sistemlerinin herkes için erişilebilir ve güvenli olmasını sağlarken, ekonomik verimlilik ulaşımın kârlı ve taleplere uyumlu olmasını ifade eder. Çevresel sorumluluk ise ulaşımın çevresel etkilerini en aza indirmeyi amaçlar.

Bu kapsamda, toplu taşımaya öncelik verilmesi, özel araç bağımlılığının azaltılması ve araçların çevre dostu hale getirilmesi önemlidir. Fosil yakıt yerine biyogaz, güneş, elektrik veya hidrojen gibi alternatif enerji kaynakları kullanan araçlar ile hibrit otomobiller, toplu taşıma, paylaşımlı araçlar, bisiklet ve yürüyüş gibi seçenekler sürdürülebilir ulaşımın birer parçasıdır.

Birleşmiş Milletler'in ulaşım stratejileri, nakliye talebinin azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması, çevre dostu ulaşımın teşvik edilmesi ve yeni teknolojilerin kullanılmasını içermektedir. Sürdürülebilir destinasyonlar için düşük karbon salımı yapan ulaşım alternatiflerinin benimsenmesi kritik

önem taşır. Ayrıca, destinasyonlara mal tedariki ve konukların ulaşımında sürdürülebilir yöntemlerin teşviki de bu hedeflerin bir parçasıdır.

Öte yandan, uygulanacak stratejiler cinsiyet eşitliği perspektifini ön planda tutarak, kadınların ve erkeklerin ulaşımına eşit erişimini sağlamalıdır. Bu çerçevede, kadınların geleneksel rollerinden kaynaklanan ulaşım araçlarını daha az kullanma eğilimleri dikkate alınmalı, bu durumun nedenleri analiz edilerek ulaşım sistemlerinin geliştirilmesinde bu bulgulara yer verilmelidir. Ulaşım seçenekleri, güvenli seyahat imkânları ile desteklenmeli ve kadınların bu haktan yararlanmaları için teşvik edici adımlar atılmalıdır. Ayrıca, ulusal iklim değişikliği eylem planları ve uzun dönemli stratejilerde ulaşım önerileri güçlendirilmeli, yerel makamlarla iş birliği yapılarak gerekli iyileştirmeler uygulanmalıdır. Özellikle kırsal alanlarda kadınların ve erkeklerin farklı ulaşım ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, toplu taşıma gibi alternatiflerin geliştirilmesi, kadınların bağımsız hareketliliğini artırarak eğitim, sağlık ve kamusal işlemlere erişimlerini kolaylaştıracaktır (Bayrakçeken, 2024).

Ulusal ve Uluslararası Düzlemde Savunuculuk

Sürdürülebilir turizm destinasyonu hedefinin ortaya koyulması ve hayata geçirilmesi üretim, tüketim, ulaşım, satın alım ve tedarik zinciri gibi süreçlerin dahil olduğu faaliyet alanlarını kapsadığı gibi bu faaliyetlerin yerine getirilmesi adına kamu, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, akademi ve sivil vatandaşlara kadar çok sayıda paydaşın sorumluluk alanı ile kesişir. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm destinasyonun ortaya koyduğu vizyon ve hedeflerin, katılımcı, kapsayıcı, toplum temelli ve cinsiyet eşitliğini gözetilen bir yaklaşımın, yöre halkı, hedef turist profilleri, turizm paydaşları ve yetkili kurumlar nezdinde savunuculuğunun yapılması, destinasyonun asıl amacı olan sürdürülebilirlik hedefine ulaşma yolunda en önemli hususlar arasında yer almaktadır.

Destinasyona yönelik planlama ve uygulama sürecinde olabildiğince çok sayıda paydaşın sürece dahil edilmesi savunuculuk adına önemli adımlar arasında yer almaktadır.

Sürdürülebilir destinasyonların yeni iş fırsatları yaratma, ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemeye yönelik ve hizmet gelişimini nasıl desteklediğini anlatarak desteklemeleri her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

Ayrıca, sürdürülebilir destinasyonların yarattığı yeni iş imkanları, sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkısı konusunda yapılan savunuculuk faaliyetlerinin, destinasyon pazarlamasına katkı sağladığı da bilinmektedir.

Tanıtım, Satış ve Pazarlama

Sürdürülebilir turizm destinasyonları, diğer turizm destinasyonlarına kıyasla hedeflediği turist ve ziyaretçi profili açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Bu profiller genellikle çevresel ve kültürel hassasiyetleri yüksek, deneyim odaklı beklentilere sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda, kitle turizminin standart tanıtım, satış ve pazarlama yaklaşımlarından farklı olarak, daha özgün yöntemlerin benimsenmesi önerilmektedir.

Sosyal medya kullanımında, sürdürülebilirlik temalarını vurgulayan küçük ölçekli profillerin tercih edilmesi, büyük kitlelere hitap eden genel tanıtımlardan daha etkili sonuçlar sağlayabilir. Ayrıca, destinasyon tanıtımında çevre dostu ve

sürdürülebilirlik temalı fuarlar ve ajanslarla iş birliği yapılması, pazarlama stratejilerinde daha hedefe yönelik bir yaklaşım sunacaktır. Çevrim içi satış platformlarında sürdürülebilirlik filtrelerine uyum sağlayan seçeneklerin değerlendirilmesi de, hedef kitlenin destinasyonla daha kolay bağ kurmasını sağlayabilir.

Son olarak, sürdürülebilir destinasyon ziyaretçileri, destinasyon tanıtımı için doğal birer elçi konumundadır. Bu eğilimin farkında olarak, ziyaretçilerin destinasyonun tanıtımında oynayabilecekleri rolün stratejik bir avantaj olarak kullanılması önerilmektedir.

Eşit Katılım ve Kapsayıcılık

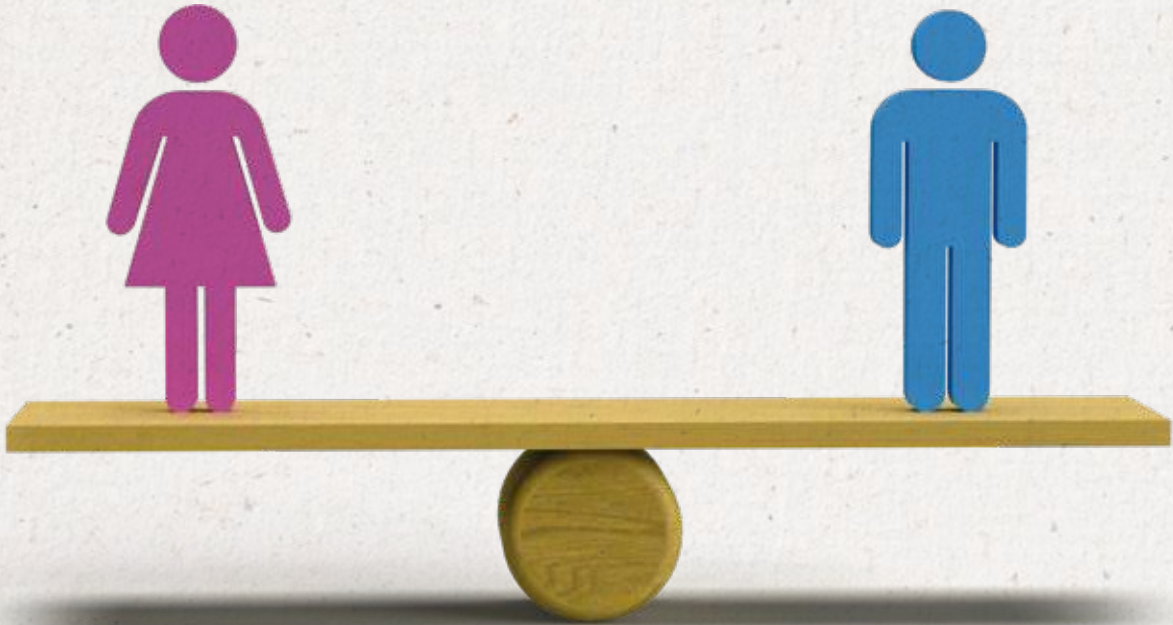
Sürdürülebilir turizm yaklaşımı; çevresel, ekonomik ve kültürel bileşenlerle birlikte sosyal kapsayıcılığı da temel alır. Bu bağlamda kadın-erkek cinsiyet eşitliği, destinasyonların uzun vadeli başarısı açısından önemli bir yapı taşıdır. Turizm sektörü, farklı yaş, cinsiyet ve yetenek gruplarından bireylerin katkılarıyla şekillenir; dolayısıyla herkesin eşit katılımının ve faydalanmasının sağlanması, sürdürülebilirlik ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir.

Toplum temelli turizm uygulamaları, özellikle kadınların bilgi, beceri ve deneyimleriyle desteklendiğinde hem kültürel mirasın korunmasına hem de yerel kalkınmanın güçlenmesine katkı sunar. Kırsal alanlarda yürütülen turizm faaliyetleri, geleneksel el sanatları, yerel mutfaklar ve doğa temelli üretim biçimleri gibi konularda kadınların aktif rol aldığı alanlar arasında yer almaktadır. Bu katkının görünür

kılınması, yerel değerlerin çeşitlenmesine ve sürdürülebilir destinasyon modellerinin gelişimine olanak tanır.

Turizm planlama süreçlerinde eşit katılım ve kapsayıcılığın gözetilmesi, kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaç ve rollerini hesaba katan kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesini gerektirir. Katılımcı süreçlerin teşvik edilmesi, kapsayıcı hizmet altyapılarının güçlendirilmesi ve yerel girişimciliğin desteklenmesi, bu alanda atılabilecek somut adımlar arasında yer almaktadır.

Sürdürülebilir turizme yönelik stratejiler geliştirilirken, toplumsal eşitlik perspektifinin karar alma, uygulama ve izleme aşamalarında bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, destinasyonların sosyal dayanıklılığını artıran bir etki yaratacaktır.



Yeşil ve Sürdürülebilir Destinasyonlar İçin Hızlı Test



Bir destinasyonun ne kadar “yeşil” ve sürdürülebilir olduğunu değerlendirmek, yalnızca çevresel değil, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu değerlendirme için kullanılan çok sayıda sertifika ve kriter seti bulunmaktadır. Ancak, genellikle küresel ölçekte uygulanabilirlik hedefiyle tasarlanan bu standartlar, yerel koşullarla her zaman uyum göstermeyebilir. Bu nedenle, kriter setlerinin yerleştirilmesi, değerlendirmenin doğru yapılması ve müdahale alanlarının belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Aşağıda, Türkiye'nin özgünlükleri dikkate alınarak oluşturulan basit bir kontrol listesi sunulmaktadır. Bu liste, bir destinasyonun yeşil ve sürdürülebilir olup olmadığını değerlendirmede yardımcı olabilir.

Eğer soruların dörtte birine “Evet” yanıtı veriyorsanız, yeşil destinasyon olma yolunda başlangıç seviyesinde olduğunuzu söyleyebiliriz. Bu, doğru ancak uzun bir yolculuğa başladığınız anlamına gelir.

Soruların yarısına “Evet” diyorsanız, destinasyonunuzun “yeşil ve sürdürülebilir” olarak nitelendirilebileceğini belirtebiliriz. Bu durum, ciddi bir irade ve çaba sergilendiğini gösterir. Ancak, eksik alanların varlığını kabul ederek ilerlemeyi sürdürmek önemlidir.

Soruların dörtte üçüne “Evet” yanıtı veriyorsanız, örnek alınabilecek bir yeşil destinasyon olduğunuzu rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu başarı, sürdürülebilirlik konusundaki kararlılığınızı ve ilerlemenizi ortaya koyar.

Elbette, tüm sorulara “Evet” diyebilmek oldukça zordur. Ancak, yeşil ve sürdürülebilirliğe giden yolun dinamik bir süreç olduğu ve her zaman daha iyiye ulaşmanın mümkün olduğu unutulmamalıdır. Nihayetinde, yeşil ve sürdürülebilir destinasyonlar, her şeyden önce yaşanabilir destinasyonlardır!

Enerji

- Destinasyonun enerji verimliliği ve sürdürülebilir enerji geçişine yönelik yol haritasını içeren bütüncül enerji stratejisi ve uygulama planı bulunuyor mu?
- Destinasyonun elektrik ihtiyacı termik, nükleer vb. sürdürülebilir olmayan enerji kaynakları yerine büyük ve artan oranda güneş, rüzgâr, dalga gibi sürdürülebilir seçeneklerle mi karşılanıyor?
- Yerel yönetimler, destinasyon genelinde yenilenebilir enerji kullanımını teşvik ediyor mu?
- Destinasyonda düzenli olarak enerji tasarrufuna yönelik eğitimler, kampanyalar, farkındalık ve kapasite arttırıcı faaliyetler yapılıyor mu?
- Destinasyonun sokaklar ve meydanlar gibi kamusal alanlarında güvenliği göz ardı etmeyen ama programlanmış tasarruflu aydınlatma sistemleri kullanılıyor mu?
- Destinasyon içerisindeki turizm işletmeleri, enerji tüketimini azaltma hedeflerine ulaşmak için uzun vadeli planlar yapıyor mu?
- Destinasyon içindeki turistik tesis ve hanelerde daha az enerji tüketen tasarruflu aydınlatma sistemleri kullanılıyor mu?
- İşletmeler, gereksiz enerji tüketimini önlemek amacıyla otomatik ışık kapatma ve enerji izleme sistemleri kullanıyor mu?
- Destinasyonda, iklimlendirme için kullanılan enerji ihtiyaçlarının karşılanmasında ısı pompaları, enerji verimliliği sağlayan cihazlar ve tasarruf özellikli araçlar yerine tercih ediliyor mu? Enerji tasarrufuna yönelik olarak yapı stoğunda izolasyon, giydirmeye vb. uygulamalar bulunuyor mu?
- İşletmeler, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanıyor mu?
- Turistler, enerji tasarrufu konusunda bilgilendiriliyor ve teşvik ediliyor mu?
- Konaklama tesislerinde, turistlerin enerji kullanımını azaltmalarını sağlayacak bilgilendirme notları bulunuyor mu?
- Turizm işletmeleri, enerji tasarrufu sağlayan davranışları turistlere benimsetmek için teşvik programları sunuyor mu?
- Turizm işletmeleri, enerji tüketimini azaltmak için yerel toplulukla iş birliği yapıyor mu?

Su

- Destinasyonda tesis, hane, peyzaj, kamusal alan, bağ-bahçe gibi alanları kapsayan su yönetim stratejisi ve eylem planı bulunuyor mu?
- Destinasyonun doğal su kaynaklarından olan dere, göl vb. unsurların korunması ve yönetilmesine yönelik plan, uygulama vb. faaliyetler bulunuyor mu?
- Destinasyonda yağmur suyu toplama, gri su kullanımı vb. sürdürülebilir uygulamalar bulunuyor mu?
- Destinasyonda yeraltı suyu vb. yerine su kaynağı olarak şebeke suyu kullanılıyor mu?
- Yerel yönetimler, su tasarrufunu teşvik eden teşvik programları sunuyor mu?
- İşletmeler, su tüketimini izleyen ve optimize eden sistemler kullanıyor mu?
- Su kullanımını izlemek ve yönetmek için yerel yönetimler tarafından desteklenen programlar var mı?
- Turizm işletmeleri, su tasarrufu sağlamak için personeline eğitim veriyor mu?
- Turistik tesislerde kullanılan suyu yeniden değerlendiren gri su sistemleri bulunuyor mu?
- Bağ-bahçe, park ve genel olarak tüm peyzajlarda damlama sulama, otomatize sulama gibi tasarruflu sistemler bulunuyor mu?
- Turistik tesislerde ve hanelerde su tasarruflu cihazlar tercih ediliyor mu?
- Turistler, su tasarrufu konusunda bilgilendiriliyor ve teşvik ediliyor mu?
- Konaklama tesislerinde, turistlerin su kullanımını azaltmalarını sağlayacak bilgilendirme notları bulunuyor mu?
- Turizm işletmeleri, su tasarrufu sağlayan davranışları turistlere benimsetmek için teşvik programları sunuyor mu?
- Turistik tesislerde su tasarrufu sağlayan perlatör, az su kullanan klozet ve lavabolarda su basmalarını tespit edip önleyen sensörler gibi cihaz ve uygulamalar bulunuyor mu?
- Yüzme havuzlarındaki suyu daha çok kullanabilmek için kirlenmeyi ve buharlaşmayı azaltan örtü vb. uygulamalar bulunuyor mu?
- Yağmur suyu vb. (lağım suyu olmayan) sular için destinasyonda ayrıştırılmış toplama ve iletim sistemi bulunuyor mu?
- Yerel yönetimler, su tasarrufu ve yönetimi konusunda topluluk eğitim programları düzenliyor mu?

Atık

- Daha az atık çıkarma, oluşan atıkları geri dönüştürme ve bertaraf etmeye yönelik atık stratejisi ve faaliyet planı bulunuyor mu?
- Tesis ve haneler kanalizasyon ve atık suyunu foseptik ya da dere, deniz, göl vb. deşarj etmek yerine atık su şebekesine aktarıyor mu?
- Tesislerde atık ayrıştırmaya yönelik farklı çöp kutuları bulunuyor mu?
- Tesislerde atık ayrıştırmaya yönelik teşvik ve ceza sistemleri bulunuyor mu?
- Tesislerin gaz atıklarını azaltmaya ve kirleticilik oranlarını düşürmeye yönelik olarak kömür vb. yerine doğal gaz vb. daha az kirletici yakıtlar tercih ediliyor mu?
- Tesislerin baca sistemlerinde hava kirliliğini üst seviyede önleyici ileri baca filtresi gibi sistemler kullanılıyor mu?
- Organik atıkların değerlendirilmesi için destinasyon ya da tesis ölçeğinde kompost vb. iyi uygulama örnekleri bulunuyor mu?
- Destinasyonda çıkan mutfak yağı atığı, pil, kağıt, cam, tıbbi atık, tehlikeli atık vb. atık türleri için toplamaya yönelik yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlarla gerekli iş birliği anlaşma vb. mekanizmalar bulunuyor mu?
- Destinasyon içinde pet şişe, otellerde tek kullanımlık kozmetik ve hijyen ürünlerinin kullanımı çeşitli kural, ceza, teşvik vb. mekanizmalarla engelleniyor mu?
- Destinasyondan çıkan atıklar ayrıştırılmış halde yine ayrıştırmanın esas olduğu katı atık bertaraf ve dönüşüm tesislerine veriliyor mu?
- Hanelerde ve tesislerde kullanılan hijyen amaçlı kimyasallar atık oluşturma potansiyeli daha düşük, organik bazlı ve doğada çözünebilir türde kimyasallardan mı oluşuyor?
- Tarımda ve tüm peyzaj uygulamalarında çözünebilir, kalıcılık süresi daha kısa, organik bazlı ve genel olarak sağlığa ve doğaya daha az zararlı organik nitelikte ilaç, gübreler vb. kimyasallar mı tercih ediliyor?

Ulaşım ve Erişim

- Destinasyon, trafik ve ulaşım yönetimini sürdürülebilir bir şekilde planlıyor ve yönetiyor mu?
- Yerel yönetimler, erişilebilirlik standartlarına uyum sağlamak için teşvik ve destek programları sunuyor mu?
- Turizm işletmeleri, erişilebilirliği sağlamak için yerel yönetimlerle iş birliği yapıyor mu?
- Destinasyondaki turistik tesislerin kullandığı ve genel olarak da tüm araç stoğu, hibrit ve elektrik gibi daha sürdürülebilir seçeneklerden mi oluşuyor?
- Destinasyon dahilinde ve destinasyona ulaşımında toplu taşıma ve paylaşımlı ulaşım seçenekleri sunuluyor mu?
- Destinasyon dahilinde ve destinasyona ulaşımında özel ihtiyaç sahibi gruplar için ulaşım seçenekleri sunuluyor mu?
- Destinasyonda bisiklet ve uygun bisiklet yolları gibi yeşil altyapı unsurları bulunuyor mu?
- Destinasyon dahilinde özel ihtiyaç sahibi gruplar için rampalar vb. erişilebilirlik uygulamaları bulunuyor mu?
- Elektrikli araçlar için şarj üniteleri içeren birimler ve genel olarak destinasyon dahilinde yeterli düzeyde otopark bulunuyor mu?
- Ziyaretçiler için, ulaşım seçenekleri ve erişilebilirlik hakkında yeterli ve erişilebilir bilgilendirme yapılıyor mu?
- Turizm işletmeleri, ziyaretçilere çevre dostu ulaşım ve erişilebilir seçenekler hakkında bilgi veriyor mu?
- Destinasyonun ulaşım olanakları hakkında erişilebilir, açık ve anlaşılır bilgilendirme materyalleri bulunuyor mu?

Kültürel Miras ve Kültürel Zenginlik

- Destinasyona özgü toplumsal ve kültürel niteliklere ilişkin, araştırma vb. analiz çalışmaları yapılıyor mu? Bu çalışmalar cinsiyet eşitliği konularını ele alıyor mu?
- Yerel kültürel mirasın korunmasına yönelik stratejiler turizm planlamasına entegre edilmiş mi?
- Turizm faaliyetlerinin yerel kültürel değerlere ("evrensel değerlerle uyumlu ve temel haklarla çelişmeyen" yerel yaşam pratiklerini çevreleyen ve geleneksel yöntemleri ve alışkanlıkları içeren kabul ve davranışlar) olumsuz etkilerini izlemek ve azaltmak için bir izleme sistemi mevcut mu?
- Geleneksel el sanatları, müzik, dans, yöresel yemekler, ritüeller, gibi yerel kültürel unsurların korunması ve tanıtılması için aktif projeler yürütülüyor mu?
- Tarihi ve kültürel miras alanlarının korunması için yerel yönetimlerle iş birliği yapılıyor mu?
- Ziyaretçilere yerel kültürel zenginlik hakkında bilgi sağlayan eğitici ve bilgilendirici materyaller sunuluyor mu? Bu materyallere erişilebilir mi?
- Yerel kültürel değerlerinin tanıtımı ve korunması amacıyla turizm işletmeleriyle iş birliği yapılıyor mu?

- Ziyaretçilere yerel kültürel pratiklere ve değerlere saygı göstermeleri konusunda erişilebilir bilgilendirme yapılıyor mu?
- Turizm işletmeleri, yerel kültürel mirasa zarar vermemek için sürdürülebilir uygulamalar (Örneğin, tarihi bölgelerde yalnızca sınırlı sayıda ziyaretçi kabul etmek, yüksek trafikli alanlarda çevre dostu malzemeler kullanmak ve yerel geleneklere saygı gösteren turlar düzenlemek vb.) benimsiyor mu?
- Yerel kültürel zenginliği desteklemek için yerel üreticiler tarafından üretilen ürünlerin ve hizmetlerin tercih edilmesine yönelik politikalar uygulanıyor mu? (Örneğin, yerel çiftliklerden temin edilen organik ürünlerin, restoranlarda servis edilmesi; Oteller, restoranlar ve hediyelik eşya dükkanlarında yerel ürünlerin satışa sunulması vb.)
- Turizm faaliyetleri, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini tehlikeye atmadan, yerel kültürün devamlılığını destekleyecek şekilde tasarlanıyor mu? (Örneğin Tarihi yerler, anıtlar ve kültürel miras alanları için ziyaretçi yönetim planları hazırlanarak, turist sayısının bu alanlar üzerinde olumsuz bir etkisi olmaması sağlanabilir.)
- Yerel topluluklar, kültürel zenginliğin korunması konusunda atılan adımlara ve turizm faaliyetlerinin yönetimine aktif olarak katılım sağlıyor mu?
- Farklı grupların (kadınlar, çocuklar, gençler, dezavantajlı gruplar) eşit ve etkin katılımı için önlemler alınıyor mu?
- Kültürel mirasın korunması konusunda yerel sanatçılar, zanaatkârlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılıyor mu?
- Kültürel zenginliği teşvik eden, koruyan ve sürdüren turizm etkinlikleri geliştirmek için akademik kuruluşlarla ortaklıklar kuruluyor mu?
- Turizm gelirlerinin bir kısmı, yerel kültürel projeleri ve sanatsal faaliyetleri desteklemek için ayrılıyor mu?
- Yerel sanatçılar ve zanaatkârlar, turizmden ekonomik fayda sağlayacak şekilde destekleniyor mu?
- Kültürel mirasın korunmasını teşvik eden ve yerel toplulukların ekonomik refahını artıran turizm modelleri uygulanıyor mu?

Mimari

- Destinasyon dahilindeki geleneksel mimari unsurların korunması ve bunlara yönelik her türlü uygulamayı belirleyen plan ve kararlar bulunuyor mu?
- Destinasyonun olası geleneksel mimari dokusunu korumaya yönelik olarak muhtarlık, kaymakamlık, belediye ve kent meclisi gibi mekanizmalar üzerinden alınmış plan, renovasyon ve imar kararları gibi bağlayıcı mekanizmaları bulunuyor mu?
- Destinasyonda yeni yapılacak ev, otel, vb. geleneksel mimariye uygun olması yönünde teşvik, vergi indirimi gibi uygulamalar bulunuyor mu?
- Destinasyondaki geleneksel mimari unsurların yasal olarak korunmasına yönelik Sit Alanı, tescil vb. kanunlar ve uygulamalar bulunuyor mu?
- Geleneksel mimarinin devamlılığını sağlamaya yönelik olarak taş, ahşap ve kerpiç ustası gibi geleneksel mesleklerin devamlılığına yönelik halk eğitim kursu vb. uygulamalar bulunuyor mu?

Sürdürülebilir Tedarik Zinciri, Yeşil Satın Alım

- Destinasyonun tüm tedarik zincirinin sürdürülebilir ve yeşil olması yönünde bağlayıcı olacak stratejik doküman ve eylem planı bulunuyor mu?
- Destinasyondaki özellikle turistik tesislerin yeşil satın alım yapmalarını sağlayacak protokol vb. bağlayıcı mekanizmalar bulunuyor mu?
- Turistik tesislerin sebze-meyve gibi ihtiyaçları destinasyon dahilindeki tedarikçilerden ya da yine destinasyonun yakın çevresindeki yerel tedarikçilerden tedarik ediliyor mu?
- Destinasyon içindeki tüm alım-satım işleri karbon emisyonunu düşürmek ve yereldeki ticareti desteklemek için destinasyona olabilecek en yakın tedarikçilerden sağlanıyor mu?
- Tedarikçilerin sürdürülebilirlik uygulamalarını belgelemeleri takip ediliyor mu, çevresel ve sosyal sorumluluk hassasiyetlerine göre değerlendiriliyor mu?
- Ürünlerin yaşam döngüsü boyunca çevresel etkileri değerlendiriliyor mu?
- Tesislerde istihdam söz konusu olduğunda yöre halkına pozitif ayrımcılık yapılıyor mu?
- Tedarik zincirinizde karbon ayak izinin azaltılması için lojistik ve nakliye süreçleri optimize ediliyor mu?
- Yeşil mesafe (green miles) stratejileri kapsamında çevre dostu taşıma yöntemleri ve daha verimli rotalar kullanılıyor mu?

Peyzaj

- Peyzaj çalışmalarınızda yerel ve doğal bitki türleri kullanılıyor mu?
- Erozyonu önlemek ve toprak sağlığını korumak için uygun peyzaj teknikleri kullanılıyor mu?
- Peyzaj uygulamalarında enerji verimliliği ve ışık kirliliğini azaltmak için çevre dostu aydınlatma sistemleri kullanılıyor mu?
- Peyzaj atıkları kompostlama veya geri dönüşüm yoluyla değerlendiriliyor mu?
- Biyolojik çeşitliliği desteklemek için arı ve kelebek gibi polinatörlere uygun yaşam alanı, böcek ve sürüngenlere yaşam alanı sunan kütük ve taş yapılar oluşturuluyor mu?
- Peyzaj uygulamaları, biyolojik çeşitliliği koruyacak şekilde planlanıyor ve yönetiliyor mu?
- Peyzaj tasarımlarında karbon ayak izini azaltacak sürdürülebilir malzemeler kullanılıyor mu?

Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri

- Tarımsal üretimde organik tarım yöntemleri uygulanıyor mu?
- Toprak verimliliğini artırmak için rotasyon, yeşil gübreleme veya kompostlama gibi sürdürülebilir uygulamalar yapılıyor mu?
- Ürünler öncelikli olarak destinasyon ihtiyaçları ve yerel pazarlara sunularak karbon ayak izi azaltılıyor mu?
- Biyolojik çeşitliliği korumak ve teşvik etmek için doğal yaşam alanlarını muhafaza eden veya destekleyen faaliyetler bulunuyor mu?
- Çalışanların sosyal ve ekonomik haklarına uygun koşullarda istihdam edilmesi ve insana yaraşır iş koşulları sağlanıyor mu?
- Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde kadınların görünmeyen emeği hesaba katılıyor mu? (Örneğin çiftçi eğitimlerine karı koca birlikte katılım sağlanması, hayvancılık hibelerinin kadınlara da verilmesi gibi)
- Tarımsal faaliyetlerde iklim değişikliğine uyum ve dirençlilik için stratejiler uygulanıyor mu?
- Kullanılan tarımsal makinelerde enerji verimliliği yüksek ve sürdürülebilir seçenekler değerlendiriliyor mu?
- Hayvanların barındığı alanlar geniş, hijyenik ve uygun yaşam koşullarına sahip mi?
- Hayvanlara gereksiz yere acı veren uygulamalardan kaçınılıyor mu?
- Hayvanların doğal davranışlarını sergileyebileceği ortamlar sağlanıyor mu?
- Hayvanlara verilen yemler doğal ve yerel kaynaklardan mı temin ediliyor?
- Yem tedarik zincirinde sürdürülebilir üretim yöntemleri kullanılıyor mu?
- Hayvan yemlerinde genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) kullanılmıyor mu?
- Hayvancılık faaliyetleri sırasında sera gazı emisyonlarını azaltmak için tedbirler alınıyor mu?
- Hayvan dışkılarından biyogaz üretimi gibi yenilikçi ve çevre dostu yöntemler kullanılıyor mu?
- Meralarda aşırı otlatma önlenerek toprağın ve bitki örtüsünün korunması sağlanıyor mu?
- Kadın ve erkek üreticilere yönelik sürdürülebilir tarım ve hayvancılık konularında bilgilendirme çalışmaları yürütülüyor mu?

Biyolojik Zenginlik ve Çeşitlilik

- Yerel biyolojik çeşitliliği koruma stratejileri, turizm planlamasına entegre edilmiş mi?
- Turizm faaliyetlerinin hassas ekosistemler üzerinde olumsuz bir etkisi olup olmadığını izlemek için bir izleme sistemi mevcut mu?
- Turizm destinasyonunda nesli tehlikede olan türlerin korunması için özel tedbirler alınıyor mu?
- Ekosistem hizmetlerinin (su, toprak, hava kalitesi gibi) korunması ve sürdürülebilir yönetimi için aktif bir plan uygulanıyor mu?
- Yerel habitatların korunmasını veya restorasyonunu destekleyen projeler yürütülüyor mu?
- Turizmden elde edilen gelirler, habitat restorasyonu ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönlendiriliyor mu?
- Doğal alanların sürdürülebilir kullanımı ve korunması konusunda yerel topluluklarla işbirliği yapılıyor mu?
- Ziyaretçilere yerel biyolojik çeşitliliğin önemi ve korunması hakkında eğitim sağlayan programlar veya materyaller sunuluyor mu?
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasını teşvik etmek için turizm işletmeleri ve yerel topluluklar arasında farkındalık artırıcı kampanyalar düzenleniyor mu?
- Turizm faaliyetlerinin biyolojik çeşitliliği nasıl etkilediği ve bu etkileri azaltmak için neler yapıldığı konusunda ziyaretçilere bilgi veriliyor mu?

- Turizm işletmeleri, yerel flora ve fauna üzerinde olumsuz etkileri en aza indirmek için sürdürülebilir uygulamalar benimsiyor mu?
- Biyolojik çeşitliliğe duyarlı tedarik zincirleri ve ürün seçimi konusunda turizm işletmelerine rehberlik eden politikalar mevcut mu?
- Yerel biyolojik çeşitliliği olumsuz etkileyebilecek kimyasal kullanımı gibi uygulamaları minimize eden politikalar uygulanıyor mu?
- Yerel topluluklar, biyolojik çeşitliliğin korunması ve turizm faaliyetlerinin yönetimi konusunda aktif olarak katılım sağlıyor mu?
- Biyolojik çeşitliliğin korunması konusunda yerel çevre grupları veya sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılıyor mu?
- Yerel biyolojik çeşitliliği teşvik eden, koruyan ve sürdüren turizm etkinlikleri geliştirmek için bilimsel kuruluşlarla ortaklıklar kuruluyor mu?
- Sokak hayvanlarının sağlıklı bir şekilde destinasyon içinde yaşamaları destekleniyor mu?
- Turizm tesisleri tarafından sokak hayvanlarının yemek, aşı vb. ihtiyaçlarına yönelik destek veriliyor mu?
- Destinasyonda insan sokak hayvanı çatışmasını engelleyebilmek adına eylem planı vb. stratejik yaklaşımlar var mı?
- Sokak hayvanlarına yönelik rehabilitasyon merkezi, hastane ve barınak gibi tesisler bulunuyor mu?

Sivil Toplum ve Örgütlülük

- Yerel topluluklar, turizm gelişimine ilişkin planlama ve karar alma süreçlerine aktif olarak katılıyor mu?
- Turizm yönetimi ile yerel sivil toplum kuruluşları arasında düzenli iletişim ve geri bildirim sağlamak için bir mekanizma var mı?
- Yerelde çevre veya kültürel değerlerin devamlılığını sağlayan grupların oluşumunu destekleyen bir yapı var mı?
- Yerel STK'lar veya topluluk grupları, turizm faaliyetlerinin çevresel etkilerini izleme ve raporlama süreçlerine katılıyor mu?
- Yerel topluluklara yönelik sürdürülebilir turizm uygulamaları konusunda eğitim programları veya atölyeler sunuluyor mu?
- Turizm ve çevre yönetimiyle ilgili yerel sivil toplum kuruluşlarını güçlendirmeye yönelik kapasite geliştirme girişimleri destekleniyor mu?
- Yerel toplulukların sürdürülebilir turizmle ilgili faaliyetlere katılımını teşvik eden eğitim veya kaynaklar sağlanıyor mu?
- Sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmek ve uygulamak için çevre koruma odaklı yerel, ulusal veya uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar mevcut mu?
- Topluluk direncini ve sürdürülebilir kalkınmayı artırmaya yönelik yerel ağlarda destinasyonun bir rolü var mı?
- Turizm yönetiminin hedefleri, politikaları ve sonuçları yerel topluluk ve sivil toplum kuruluşlarına şeffaf bir şekilde iletiliyor mu?
- Sivil toplum kuruluşlarının katılımını da içeren sürdürülebilirlik girişimleri hakkında düzenli raporlar yayınlanıyor mu?
- Turizm faaliyetlerinin cinsiyet, yaş engellilik, vb nedenlerle herhangi bir gruba yönelik olumsuz bir etki yaratmaması için yerel topluluklar ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan çalışmalar veya önlemler var mı?
- Toplumsal eşitliği teşvik eden, turizm uygulamalarında toplumun farklı kesimlerinin (yaşlı kadınlar, erkek çocukları, gençler, gibi) ilgi ve ihtiyaçlarını hesaba katan uygulamalar var mı?
- Turizmden elde edilen faydaların tüm topluluk üyelerine adil bir şekilde dağılmasını sağlayan girişimler var mı?
- Turizm faaliyetlerine tüm topluluk üyelerinin eşitsizliğe uğramadan, adil bir şekilde katkı sunmasını ve erişimini sağlayan girişimler var mı?
- Yerel kültürel mirasın korunması ve teşviki konusunda sivil toplum kuruluşlarının katılımına odaklanan çalışmalar mevcut mu?

Yönetişim

- Destinasyonun yönetimini sağlayacak kamu - özel sektör yapılanması, birlik, dernek, şirket vb. yapı bulunuyor mu?
- Turizm faaliyetleri ve projeleri için tüm paydaşların katılımıyla hazırlanmış bir yönetim planı bulunuyor mu?
- Yerel topluluklar, turizm yönetiminde karar alma süreçlerine aktif olarak katılım sağlıyor mu?
- Yerel topluluklar içinde toplumun farklı kesimleri, kadınlar ve erkekler, yaşlılar, engelliler, gençler ve çocuklar, turizm yönetiminde temsil ediliyor mu?
- Sürdürülebilir turizm yönetimi için yerel yönetim, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve akademik kuruluşlar arasında etkin iş birlikleri mevcut mu?

- Yöre halkının, turizm yönetimi ve karar alma süreçlerinde katkı sağlayabilmesi için düzenli olarak danışma toplantıları düzenleniyor mu? Toplantılara farklı-farklı ilgi ve ihtiyaç gruplarının eşit katılımı sağlanıyor mu?
- Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik kriterlerine uygunluğu konusunda düzenli olarak raporlar yayınlanıyor mu?
- Destinasyonda turizmle ilgili karar alma süreçlerinde şeffaflık ilkeleri gözetiliyor mu?
- Sürdürülebilir turizm hedeflerine yönelik ilerlemeyi izlemek için belirli bir hesap verebilirlik mekanizması mevcut mu?
- Sürdürülebilir turizm için gerekli yasal düzenlemeler ve düzenleyici çerçeve yerel yönetim tarafından sağlanıyor mu?
- Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, çevre koruma ve kültürel mirasın korunmasına yönelik yasalardan etkin bir şekilde uygulanıyor mu?

- Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, eşitlik, katılım, kapsayıcılık ve erişilebilirlik konularına yönelik yaklaşımlar sergileniyor mu?
- Yerel yönetimler, sürdürülebilir turizm için belirlenen kurallara uymayan turizm işletmelerine karşı gerekli yaptırımları uyguluyor mu?
- Yerel yönetimler veya kamu kurumları, sürdürülebilir turizm projeleri için ek fonlar veya hibe programları oluşturuyor mu?
- Sürdürülebilir turizm uygulamalarının etkinliği ve başarısı düzenli olarak izleniyor ve değerlendiriliyor mu?
- Sürdürülebilir turizm uygulamalarının etkinliği ve başarısı eşit katılım ve kapsayıcılık açısından değerlendiriliyor mu?
- Yönetişim süreçlerinde sürdürülebilir turizm uygulamaları için performans göstergeleri belirlenmiş mi?
- Sürdürülebilir turizm yönetimi, yerel ve uluslararası sürdürülebilirlik standartlarına uygun olarak gerçekleştiriliyor mu?

Hizmet, Davranış ve Tutum

- Turizm işletmeleri ve çalışanları, turistlere karşı saygılı ve kibar bir tutum sergiliyor mu?
- Turistlere yönelik hizmetlerde farklı kültürlere, inançlara ve yaşam tarzlarına saygı gösteriliyor mu?
- Engelli turistlerin ihtiyaçlarına uygun hizmetler ve erişilebilirlik sağlanıyor mu?
- Gebe ve emzirme dönemindeki kadınların ihtiyaçlarına uygun hizmetler sağlanıyor mu? (Emzirme alanları, uygun tuvaletler, sağlık hizmeti vb.)
- Bebek ve çocuk bakımına uygun hizmetler sağlanıyor mu? (Her iki cinsiyetin de kullanımına uygun bebek bakım alanları var mı?)
- Bebekli ailelere destinasyondaki turizm ile ilgili hizmetlerde (pasaport kontrolü, otele giriş işlemleri, müze girişleri vb.) öncelik sağlanıyor mu?
- Turizm işletmeleri, turistlere çevreye duyarlı davranışlar konusunda bilgilendirme yapıyor mu?
- Turistler, konaklama ve diğer hizmetlerde su ve enerji tasarrufu gibi çevre dostu uygulamalar konusunda teşvik ediliyor mu?
- Yerel turizm işletmeleri, turistleri doğal alanlarda çevreyi kirletmemeleri ve doğayı korumaları konusunda yönlendiriyor mu?
- Turistlere, ziyaret ettikleri yerin kültürel değerleri ve gelenekleri hakkında bilgilendirme yapılıyor mu?
- Turizm işletmeleri, turistlerin yerel kültürel mirasa saygı göstermesini teşvik ediyor mu?

- Turistlerin yerel halkın geleneksel etkinliklerine katılımında, kültürel duyarlılığa özen gösteriliyor mu?
- Turistler, ziyaret ettikleri yerlerdeki doğal ve kültürel mirası korumaları konusunda teşvik ediliyor mu?
- Turizm işletmeleri, turistlerin sorumlu ve etik davranışlar sergilemeleri için bilgilendirme yapıyor mu?
- Yerel yönetimler, turistlerin çevreye zarar veren veya topluma saygısız davranışlarda bulunmalarını önlemek için düzenlemeler yapıyor mu?
- Turistlere, sürdürülebilir turizm uygulamaları hakkında bilgi sağlayan eğitim programları sunuluyor mu?
- Yerel turizm ofisleri, turistlere çevre koruma, kültürel mirasın önemi ve sürdürülebilirlik konularında broşürler, rehberler veya dijital kaynaklar sağlıyor mu?
- Turizm işletmeleri, turistlere yerel kültürel ve doğal zenginlikleri tanıtan etkinlikler ve turlar düzenliyor mu?
- Yöre halkı, turistlere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi sürecinde aktif olarak katılım sağlıyor mu?
- Turizm işletmeleri, turistlerin yerel toplumla etkileşimde bulunmasını ve kültürel değişim deneyimleri yaşamasını destekliyor mu?
- Yerel yönetimler ve turizm işletmeleri, turistlere yönelik sürdürülebilirlik odaklı kampanyalar ve etkinlikler düzenliyor mu?

Sürdürülebilir Turizm Faaliyet ve Ürünleri

- Trekking ve kent yürüyüş rotaları, doğa koruma ve ekosistemlerin korunmasına saygı göstererek tasarlanmış mı?
- Doğa yürüyüşleri ve diğer açık hava etkinliklerinde, çevre kirliliğini önlemek için gerekli önlemler alınmış mı?
- Yerel bitki ve hayvan çeşitliliği hakkında bilgi sağlayan erişilebilir işaretler ve eğitim materyalleri mevcut mu?
- Trekking, doğa aktiviteleri vb. sürdürülebilir turizm ürün ve faaliyetlerinde sürdürülebilir malzemeler ve ekipmanlar kullanılıyor mu?
- Hediyelik eşya gibi turizm ürünleri, çevre dostu ve sürdürülebilir malzemelerden üretilmiş mi?
- Ürünlerin tedarik zinciri, yerel ve sürdürülebilir kaynaklardan temin edilmesini sağlıyor mu?
- Turizm ürünleri ve hizmetleri, çevre üzerindeki etkilerini en aza indirecek şekilde tasarlanmış mı?
- Yerel kültürel kimlikle uyumlu ve geleneksel zanaatkarların ürettiği ürünlere yer veriliyor mu?
- Ürünlerin ambalajı, geri dönüştürülebilir veya biyobozunur materyallerden mi yapılmış?
- Sürdürülebilir turizm faaliyetleri düzenli olarak denetleniyor ve iyileştiriliyor mu?
- Faaliyetler sırasında çevreye zarar verme riskini en aza indirecek güvenlik ve yönetim prosedürleri mevcut mu?
- Turistlerin sürdürülebilir turizm ürün ve faaliyetleri hakkında bilgilendirilmesi sağlanıyor mu?
- Destinasyonda alternatif turizm türleri (deniz, kum, güneş turizmi, glamping turizm, kamp turizmi, sağlık turizmi, yayla turizmi vb.) sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde gerçekleştiriliyor mu?

Eşit Katılım ve Kapsayıcılık

- Destinasyondaki turizm işletmelerinde kadınların işgücüne katılım oranı yüksek düzeyde midir?
- Kadınların liderlik ve yönetim pozisyonlarında yer alması teşvik ediliyor mu?
- Yerel kadın girişimciler için destekleyici programlar veya fırsatlar sağlanıyor mu?
- Destinasyonda kadınlara yönelik şiddet, taciz ve ayrımcılığı önlemek için birtakım önlemler mevcut mu?
- Turizm işletmelerinde kadın hakları konusunda eğitim programları düzenleniyor mu?
- Kadın çalışanlara eşit ücret politikaları uygulanıyor mu?
- Kadınların turizme katılımını artırmaya yönelik özel turizm paketleri veya programlar mevcut mu?
- Yerel halkın kadın-erkek eşitliği konusundaki farkındalığını artırmaya yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri yürütülüyor mu?
- Eşit katılımı, kapsayıcılığı ve kadınların güçlenmesini destekleyen bir turizm stratejisi veya politikası bulunuyor mu?
- Destinasyonda kadınların güvenliği için özel önlemler ve altyapı mevcut mu?

KAYNAKÇA

- Barry, K. (2017). *Everyday practices of tourism mobilities: Packing a bag*. Routledge. ISBN 9780415788458
- Briassoulis, H. (1992). Tourism development and sustainable environmental management: Insights and implications for planning. *Environmental Management*, 16(5), 457-466.
- Buhalis, D., & Fletcher, J. (1995). Environmental impacts on tourism destinations: An economic analysis. In H. Coccossis & P. Nijkamp (Eds.), *Sustainable Tourism Development* (pp. 3-24). Avebury.
- Byrd, E. T., & Gustke, L. D. (2006). Using decision trees to identify tourism stakeholders: The case of two eastern North Carolina counties. *Journal of Place Management and Development*, 4(2), 148-168.
- Chen, X., & Chen, Y. (2010). Experience quality, perceived value, satisfaction and behavioral intentions for heritage tourists. *Tourism Management*
- Cognitive Market Research (2024). *Global Ecotourism Market Research Report: 2024-2032*. Cognitive Market Research.
- Dodds, R., Graci, S. R., & Holmes, M. (2009). Does the tourist care? A comparison of tourists in Koh Phi Phi, Thailand and Gili Trawangan.
- Ellen MacArthur Foundation. (2013). *Towards the circular economy: Volume 1 – An economic and business rationale for an accelerated transition*. Ellen MacArthur Foundation.
- Environmental Science & Policy. (2020). "Impact of Sustainable Tourism on Energy Consumption and Environmental Performance". *Environmental Science & Policy*. Environmental Science & Policy
- Ezeah, C., et al. (2015). Municipal solid waste management in developing countries: A review. *Waste Management & Research*, 33(1), 61-76. Link
- Fitch Solutions. (2024). "Sustainable Tourism Market Report." Retrieved from Fitch Solutions Industry Research Database:
- Fitch Solutions. (2024). *Sustainable Tourism Market Report, Growth Forecast and Trends*. Available at Fitch Solutions Industry Research Database.
- Gallarza, M. G., Saura, I. G., & García, H. C. (2002). Destination image: Towards a conceptual framework. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 56-78.
- Gleick, P. H. (2014). *Water, Drought, Climate Change, and Conflict in the 21st Century*. ScienceDirect
- Habtezion, S. (2013). *Climate change, human security and violent conflict: Vulnerabilities, pathways and adaptation measures*. United Nations University Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS).
- Hall, M., & Page, S. J. (Eds.). (2020). *Sustainable Tourism and the Green Economy*. Routledge. Routledge
- Hoornweg, D., & Bhada-Tata, P. (2012). "What a Waste: A Global Review of Solid Waste Management". World Bank Report.
- Indonesia. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(2), 207-222.
- Insch, A. (2011). Conceptualisation and anatomy of green destination brands. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 5(3), 282-290
- Journal of Sustainable Tourism. (2020). "Energy Efficiency and Sustainable Tourism: An Analysis of Green Destinations". *Journal of Sustainable Tourism*. Journal of Sustainable Tourism
- Karlsson, M., & Mensah Kuttin, J. (2013). Energy and gender equality: Mainstreaming gender in energy interventions. In A. Alonso, R. Hilding-Rydevik, & B. Söderström (Eds.), *Proceedings of the 2013 International Conference on Energy and Environment* (pp. 105-115). Stockholm Environment Institute.
- Münc, H. & Ulrich, R. (2011). Inclusive tourism. In A. Papathanassis (Ed.), *The Long Tail of Tourism* (s. 159-169). Springer.
- Nunkoo, R. (2015). Tourism development and trust in local government. *Tourism Management*, 46, 623-634
- Obersteiner, M., & Gruber, P. (2017). *Waste Management in Tourism: A Global Perspective*. *Journal of Environmental Management*, 197, 81-89. Link
- Özdemir, G. (2007). *Destinasyon yönetimi ve pazarlama temelleri: İzmir için bir destinasyon model önerisi (Yayımlanmamış doktora tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Pham Phu, T., Hoang, T. T., & Fujiwara, T. (2018). Solid waste generation and composition in hotels in Hoi An, Vietnam. *Tourism Management*, 66, 15-24. Link
- Pirani, S. I., & Arafat, H. A. (2014). Solid waste management in the hospitality industry. *Waste Management*, 34(3), 448-456. Link
- Sarkis, J. (2003). A strategic decision framework for green supply chain management. *Journal of Cleaner Production*, 11(4), 397-409.
- Scheyvens, R. (2000). Promoting women's empowerment through involvement in ecotourism: Experiences from the Third World. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(3), 232-249.
- Shone, M. C., Simmons, D. G., & Dalziel, P. (2016). Evolving roles for local government in tourism development: A political economy perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(12), 1674-1690.
- Sisto, R., Cappelletti, G. M., Bianchi, P., & Sica, E. (2022). Sustainable and accessible tourism in natural areas: a participatory approach. *Current Issues in Tourism*, 25(8), 1307-1324.
- Soykan, F. (2000). Kırsal turizm ve Avrupa'da kazanılan deneyim. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11, 21-33."
- TÜİK (2023). *Kırsal Turizm İstatistikleri 2023*. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- UNWTO (2024). "World Tourism Barometer: January 2024." World Tourism Organization (UNWTO). Retrieved from: UNWTO. (2024). *World Tourism Barometer: January 2024*. World Tourism Organization. Available at: <https://www.unwto.org/>
- UNWTO (2024). *World Tourism Barometer: January 2024*. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO). Erişim adresi: <https://www.unwto.org>
- UNWTO Asia Pacific).
- Vörösmarty, C. J., et al. (2000). "Global water resources: vulnerability from climate change and population growth". *Science*, 289(5477), 284-288. Science
- Yang, J., & Wong, K. K. (2014). "Water Consumption in the Tourism Industry: A Case Study of Major Hotels in Hong Kong". *Journal of Cleaner Production*. ScienceDirect
- Zhang, S. (2007). Community participation in tourism development: A case study of rural China. *Tourism Management*, 28(3), 789-800.

